

תוספת כתובה במורדת

הרב שניאור פרדס - ראב"ד נתניה

הפסד תוספת כתובה במורדת ובגירושין בהסכמה

המקרה הנידון

אשה שחייבה את בעלה לגרשה מאבדת תוספת כתובה * אשה שיזמה את הגירושין * גם כאשר לא כופים את הבעל לגרש אין לה תוספת * אשה שמוציאה את בעלה אין לה כתובה * בעל שיכול היה למנוע את הגירושין * המגרש מעצמו מחמת טענת גבורת אנשים * קשה לומר שכאשר יסכים הבעל לקים את חיובו מרצון יפסיד * דחיית הראיה מדברי הבית שמואל * נפקא מינה כאשר בית הדין לוחץ על הצדדים להתגרש מיד

דין תוספת הכתובה כאשר שניהם מעוניינים בגירושין * דברי רבינו ירוחם איש ואשה המורדים זה על זה * מי מרד ראשון ומה הדין אם מרדו יחד * חילוקו של הגר"נ פרובר שליט"א * תמיהה על חילוק זה מדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל * יישוב הדברים והחילוקים למעשה * מקור והגדרה מדברי הרמב"ם * הדין כאשר הבעל חוזר בו ורוצה שלום בית * הגדרת המקרה שלפנינו - מי הביא לגירושין * דברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל בענין בעל שחזר בו מבקשת הגירושין

מסקנת ההלכה בנידון דנא

המסקנות ההלכתיות העולות מפסק הדין

הפסד תוספת כתובה במורדת ובגירושין בהסכמה

תמצית המאמר

הדין הוא כי מורדת מפסידה את תוספת הכתובה, במאמר זה נדון בהרחבה בפרטי דין זה, האם דין זה הוא דוקא במורדת ממש, או בכל גירושין שבאו מחמת רצונה של האשה, ומה הדין כאשר שניהם מרדו זה על זה, או שהגירושין נעשו בהסכמה.

נחלקו ר"ח ור"ת בדין תוספת כתובה. לדעת ר"ת בכל מקום שכתוב שיש לה כתובה, יש לה גם תוספת. לעומתו דעת ר"ח היא שבמקומות בהם האשה יוצאת בעל כרחו של הבעל, אינו חייב בתוספת, כיון ש"אדעתא למיפק" לא התחייב לה בתוספת כתובה. דעת רוב הראשונים כר"ח.

כך נפסק בטור ובשו"ע כי כאשר כופים את הבעל לגרש את אשתו, אינו מחוייב בתוספת הכתובה.

מדברי הטור משמע כי בכל מקרה בו האשה יזמה את הגירושין, אין לה תוספת כתובה, למרות שלא כפו את הבעל לגרשה, וכך משמע מדברי הרמ"ה. וכך מוכח מדברי הבית שמואל בענין תוספת שליש בעוברת על דת.

גם בחזון איש בענין מאיס עלי משמע כי האשה מאבדת כתובתה כאשר "היא מגרשת אותו", כפי שלמד מהגמרא במסכת גיטין, למרות שמדובר במקרה שלא כופים את הבעל לגרש. ומהאי טעמא ודאי תאבד גם את תוספתה.

הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק כי גם כאשר האשה דרשה את הגירושין, אולם ביד הבעל היה להציל את חיי הנישואין, נקרא הבעל מגרש ברצונו. אך דבריו נאמרו כאשר הבעל מחוייב לגרש מחמת הפרעות לחיי הנישואין הנגרמות מחמתו, ויכול היה להמנע מהם.

הרא"ש והטור פסקו כי אשה הטוענת שאין לבעלה גבורת אנשים, למרות שנאמנת לחייבו לגרשה, אינה גובה כתובתה, אבל אם הסכים הבעל לגרשה מעצמו בלא כפייה, חייב גם בכתובתה. בבית שמואל מבואר שאם גירש מעצמו חייב הוא אף בתוספת הכתובה.

יש לחלק בין מקרה בו הסכמת הבעל לנתינת הגט הינה מעשה חפוז, בשעה שהיה סיכוי לחזור לשלום בית, לבין מקרה בו אין סיכוי לכך, והבעל הסכים לגרש מיד ולמנוע קשיים מיתרים.

בשאר המקרים בהם כופים את הבעל לגרש, לא מציינו הסתייגות זו כי אם הסכים לגרש מרצונו, יש לה תוספת כתובה, מכך נראה כי רק בטענת טענת גבורת אנשים, והבעל מגרש מעצמו, הסכמתו מתפרשת כהודאה לטענתה, ולכן חייב בתוספת, מאחר שנחשב כמודה לטענתה וגירש מרצון. בלבוש פירש כי מדובר כאשר הבעל מודה במפורש לדבריה.

אם היינו אומרים כי רק כאשר כופין או מחייבים בגט, מפסידה האשה תוספת כתובה, היתה לכך השלכה רבה למקרים בהם בית הדין משכנע את הצדדים להתגרש לאלתר משיקולים שונים, ולפי הצד הזה, הסכמת הבעל לתת גט מרצון, גורמת שיתחייב בתוספת כתובה, ויש לחוש כי אם היה יודע מכך, לא היה מסכים לסדר את הגט, ואנו נוגעים בספק אשת איש ובגט מוטעה.

יש לברר מה הדין כאשר שני הצדדים מרדו זה בזה, ושניהם מעוניינים בגירושין, האם האשה מפסידה את תוספת הכתובה.

מדברי הטור משמע שעיקר החיוב תלוי בנכונותה של האשה להשאר עם בעלה, אבל אם היא מבקשת לצאת, על דעת כן לא כתב לה, ומפסידה את תוספת הכתובה. כך יש ללמוד גם מדברי הרמב"ם והכס"מ שהמבחן לחיוב תוספת הוא אחד, האם האישה רוצה בו או לאו, ובאם אינה רוצה בו והיא מבקשת לצאת, מפסידה את התוספת.

רבינו ירוחם כתב בשם ה"ר אברהם בן אשמעל כי שני בני זוג המורדים ומתגרשים מתוך המרידה, האישה מפסידה תוספת כתובה, אבל זכאית לעיקר כתובה. אמנם יתכן שדינו נאמר רק במקרה בו האישה מורדת ומבקשת גירושין בראשונה, ולאחר מכן מרד עליה גם הבעל, ויש להסתפק מה הדין אם שניהם מורדים יחד זה בזה, או במקרה בו הבעל מרד קודם לה.

הגאון רבי נחום פרומר שליט"א כתב כי לענין חיוב הגט אין הבדל מי היה ראשון, והכל תלוי באם האיש או האשה נחשבים כמעוגנים או לא, אבל לענין תוספת כתובה והחזר מתנות, החיוב תלוי מי האשם בגירושין, ומי הביא למצב שהצד השני לא חפץ בו. חברי הגר"ב ווגל שליט"א דייק שהגרי"ש אלישיב זצ"ל לא חילק בין המקרים, ותמיד מפסידה את התוספת. אך מסברא הדבר צריך עיון. הגר"נ פרומר שליט"א יישב וחילק בין מקרה בו מרידת האיש באה רק כתוצאה ממרידתו של האיש, לבין מקרה בו כעת האשה מורדת בו מטעמים אחרים. וכך יש ללמוד מדיוק דברי הרמב"ם והכס"מ הנ"ל.

כאשר מרידתה של האשה נבעה ממרידתו של הבעל, אבל כעת הבעל חוזר בו ומעוניין בשלום בית, אלא שהאשה כבר מאסה בו עקב המרידה, ואינה מעוניינת בהשבת שלום הבית לקדמותו, נראה כי הדבר תלוי האם באמת ישנו סיכוי להשבת שלום בית והאשה מונעת אותו, או שהאיש כבר הביא את הבית למצב חסר סיכוי, ואז לא יוכל לבקש שלום בית ולהפסיד לה תוספת כתובה. הובא גם מקור לדברים מפסק דינו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

המקרה הנידון

הנידון שלפנינו הוא באישה הדורשת כתובה ותוספת כתובה בסך כולל של 180 אלף ש"ח. את תביעת הגירושין הגיש הבעל, אך נראה שבפועל הגירושין נעשו על דעת שני הצדדים, בהסכמתם וברצונם.

בניגוד לדברי האישה בדיון ובכתבי הסיכומים כאילו הבעל עזב את הבית מיוזמתו, אין ספק שההחלטה של הצדדים להיפרד לתקופה מסויימת הייתה החלטה משותפת, שנולדה לאחר התייעצות עם מטפלת זוגית אליה הלכו הצדדים, אשר הציעה לצדדים להפרד לתקופה בכדי שכל אחד יוכל לבחון את מצבו בשקט, ולאפשר סיכוי של בניית הבית מחדש. לאחר החלטה זו, האישה היא זו שביקשה וזרזה את האיש לצאת מיידית מהבית בתקופה מתוחה זו, קודם הזמן שסוכם, על אף שהבעל ביקש זמן להתארגנות, ואין ספק שיציאה זו של הבעל מהבית זרזה את הליך הגירושין. האישה גם פנתה למגשרת ולעו"ד לצורך עריכת הסכם גירושין עוד לפני שהאיש פתח תביעת גירושין. ובפועל, כתוצאה מההיפרדות, התדרדרו היחסים ביניהם והגיעו לכלל גירושין, שנעשו בסוף בהסכמת שני הצדדים.

בכדי לברר את הדין בנידון דנא, נקדים ונברר בהרחבה את דיני הפסד תוספת כתובה במורדת, האם דין זה הוא דוקא במורדת ממש, או בכל גירושין שבאו מחמת רצונה של האשה.

אשה שחייבה את בעלה לגרשה מאבדת תוספת כתובה

התוספות במסכת יבמות (ס"ה, ב) הביאו מחלוקת בין רבינו תם לר"ח, האם הכלל שתנאי כתובה ככתובה, נאמר לכל דבר וענין, או שיש מקרים בהם הכלל הזה אינו תקף, ויש חילוק בין תוספת כתובה לכתובה עצמה, וז"ל:

"כי הא ודאי כפינן, פר"ח דכל הנך דכופין מחמתה דוקא מנה ומאתים אית לה, אבל תוספת לית לה דאדעתא למיפק לא אוסיף לה. ודייק מהא דאמר בריש אף על פי (כתובות נד), תנאי כתובה ככתובה נפקא מינה למורדת כו', ולא קאמר נפקא מינה לבאה מחמת טענה וכיוצא בה..."

ור"ת מפרש דלכל מילי הוי תנאי כתובה [ככתובה], וממאנת וחברותיה דאין להם כתובה אף על פי שיש להם תוספת, התם משום דאיגלאי מילתא דלא נתקדשה מעולם..."
מבואר בתוספות כי נחלקו ר"ח ור"ת בדין תוספת כתובה. לדעת ר"ת בכל מקום שכתוב שיש לה כתובה. בהכרח הכונה שיש לה גם תוספת, שהרי הכלל הוא ש"תנאי כתובה ככתובה". לעומתו דעת ר"ח היא כפי שדייק בגמ' שם שהכלל הזה נאמר רק לענין דינים מסוימים, ואילו במקומות בהם האשה יוצאת בעל כרחו של הבעל, אינו חייב בתוספת, כיון ש"אדעתא למיפק" לא התחייב לה בתוספת כתובה, והכלל האמור שם כי "תנאי כתובה ככתובה", לא נאמר לכל דבר.

ובהגהות מרדכי למסכת כתובות (סי' רפ"ט) הביא מחלוקת זו, והביא שדעת רוב הראשונים כר"ח, וז"ל:

"תנאי כתובה ככתובה דמי, אומר ר"ח דוקא להני מילי דמני הכא הוו תנאי כתובה ככתובה, אבל לשאר דברים לא, דהא ממאנת ושניה תנן באלמנה ניזונית תצא בלא כתובה ואמר רב נחמן אית להו תוספת, וכן ההיא דשילהי הבא על יבמתו באה מחמת טענה דכופין אותה להוציא ויתן כתובה, פר"ח דתוספת לא יתן, דאדעתא למיפק לא הוסיף לה, ולהכי לא חשיב לה..."

ור"ת מפרש דלכל מילי תנאי כתובה ככתובה, וכן באה מחמת טענה דאית לה כתובה אית לה נמי תוספת, וממאנת וחברותיה דאית להו תוספת ולא כתובה איכא למימר הכא מיירי בהנהו שהיו מתחלה ראויות לכתובה עכ"ל תוס'. והאריכו הרבה וע"ש ולקמן בפרק המדיר בזה הספר..."

ועוד נראה לומר שספר מצות גדול סובר שהלכה כרבינו חננאל שהרי במצוה של פריה ורביה הביא דברי ר"ח לענין פסק הלכה, ודברי ר"ת לא הביא. וכן משמע קצת בתוס' שאנץ כרבינו חננאל..."

כשיטת ר"ח נפסק בטור (סימן קנד) לענין אשה התובעת גט משום שבעלה אינו ראוי להוליד, וכתב הטור כי גם באופנים בהם האשה נאמנת וכופים את הבעל לגרשה ואף לתת לה את כתובתה, מכל מקום אינו חייב בתוספת, וז"ל:

"מי ששואלת גט בטענה שאינה ראויה לבנות ממנו, אין שומעין לה, ואם באה בטענה שחפצה לילד שיהיה לה בן שתשען עליו, ואומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ שומעין לה..."
וכופין, ויתן מנה ומאתים אבל לא תוספת..."

וכתב הב"י בזה"ל:

"יומה שכתב ויתן מנה ומאתים אבל לא תוספת. כן כתבו הרי"ף (כא.) והרא"ש (סי"ב) שם, וכן כתבו שם התוספות (ד"ה כי הא) בשם רבינו חננאל, וכן דעת הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות אישות (ה"י), **וטעמא משום דאדעתא דלמיפקל ולמיפק לא כתב לה**".

וכך נפסק שם בשו"ע (סעיף 1):

"האשה שתובעת גט בטענה שאינה ראוייה לבנות ממנו... אם טענה שחפצה לילד כדי שיהיה לה בן שתשען עליו, (ואין לה כבר שום בן), ואומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ, אם שהתה עמו עשר שנים ולא נתעברה, ואינה תובעת כתובתה כדי שנחוש שתובעת גט כדי לגבות כתובתה, וגם אין לתלות תביעות הגט בשום דבר אחר, שומעין לה... **וכופין אותה להוציא, ויתן מנה מאתים, אבל לא תוספת**".

ובביאור הגר"א שם כתב וז"ל:

"ויתן מנה כו', בתוספות הנ"ל **כפר"ח ודלא כר"ת, וכמו שכתב לעיל כמה פעמים כפירוש ר"ח, דלאו בכל דברים תנאי כתובה ככתובה**, וכמו שכתב הרא"ש בריש פרק אף על פי ושאר פוסקים, וכן הסכימו בתוספות הנ"ל..."

הרי כי להלכה קיימא לן שכאשר כופים את הבעל לגרש את אשתו, אינו מחוייב בתוספת הכתובה אשר כתב לה, וזאת משום שלמרות שדרישתה של האשה להתגרש במקרים אלו, היא מוצדקת, מכל מקום אדעתא דהכי שתכפנו לגרשה, לא כתב ולא הוסיף על כתובתה תוספת זו.

עלינו לברר מה הדין לענין חיוב תוספת הכתובה כאשר לא כפו את הבעל לגרש, אלא גירש מרצונו בעקבות תביעת האשה, או אף במקרה בהם שניהם מעוניינים בגירושין והאם יש חילוק מי הראשון שיזם את הפירוד, והניע את התהליך.

אשה שיזמה את הגירושין

כאמור, להלכה כאשר הגירושין הם בסיבת האשה אין לה תוספת, משום שעל דעת כן לא התחייב ולא הוסיף בעלה על כתובתה מעיקרא. ויש לברר מתי נאמר דין זה, האם בכל מקרה בו האשה בקשה או יזמה את הגירושין, או רק כאשר כפו את הבעל לגרשה.

כתב הטור באה"ע ריש סימן קיח (בתקנות הגישואין של קהל טוליטולה), וז"ל:

"מי שהיא תובעת לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה, אין לה מן הדין לגבות, זולתי מה שהיא טוענת ויתברר מסכום נדונייתה, ולא נחוש למה שימצא כתוב ממנה בכתובה, כי רוב הכתובות נוהגין בהן להוסיף על מה שיטול הבעל, ולא יחוש הבעל לכתוב ולהוסיף על עצמו מה שלא קיבל, לענין שתשאר נשואה עמו ולא תבקש גירושין, ובענין כזה אמרו חכמינו ז"ל (כתובות נד, א) **"כי כתב לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למיפק ולמיסב לא כתב לה** וכו". ואם תבע הוא הגירושין, אינו יכול לגרשה אלא לרצונה, או לאחר שיפרע לה כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת".

משמעותם של דברי הטור כפשוטם, כי כאשר האשה היא אשר תבעה את הגירושין, והם יצאו ממנה כי היא היוזמת של הגירושין, הרי בכהאי גוונא על דעת שאשתו תצא ותתגרש ממנו ותקח את תוספתה, לא כתב לה ולא התחייב לה, ורק על דעת להיות עמו כתב לה את תוספתה.

כך גם משמע מהמשך דברי הטור שהבאנו, שכתב **"ואם תבע הוא הגירושין"** חייב הוא גם בתוספת כתובה. הרי שאין כאן פטור מיוחד למקרה שכפו את הבעל לגרש, אלא הכל תלוי מי תבע את הגירושין, אם האשה תבעה אין לה תוספת, ואם הבעל תבע, יש לה תוספת.

ומה שהוסיף הטור והדגיש ש"יצאו הגירושין ממנה", אחרי שכבר כתב "תובעת לבעלה לגרשה", הביאור הוא, שלא די בעצם תביעת כתובתה שתפסיד את תוספתה, שכן יתכן ותביעתה צודקת והאשמה מוטלת על הבעל, ובכך גוונא ההגדרה היא שהגירושין באו ממנו. ועל כן מוסיף הטור שיצאו הגירושין ממנה, והיינו שהתביעה אינה מאשימה את הבעל בטענה מוצדקת, אלא שהאשה היא זו החפצה בפירוק הבית. וכן לאידך גיסא היה מקום לטעות כי כל אשה שתבעה גירושין פעם אחת, מאבדת את כתובתה, גם אם בסוף מת הבעל, או שגירש מסיבה אחרת, ולכן הוצרך הטור להדגיש כי הפסד הכתובה הוא רק אם אכן מכח בקשתה אכן יצאו הגירושין לפועל, ורק אז אבדה האשה את תוספתה.

כך יש לדייק גם מלשונו של הרמ"ה (ב"ב נא, ב) אשר בשמו הביא הטור בסימן פה את הדין שמתנות הבעל חוזרות כאשר האשה מורדת (דברים אלו ידונו בהרחבה במאמר בענין הפסד מתנות במורדת), וז"ל:

"אבל מתנה דלא מידי דמיחייב ביה בתנאי בית דין הוא אלא מדעתא דנפשיה הוא דאקני לה... כל היכא דלא נפקא מרשותיה דבעל בחייו מדעתה, לא מפסדה לה. מידי דהוה אתוספת ושאר מתנות דמיכתבין גו כתובה דלא הוה מיחייב בהו בתנאי בית דין, דכל היכא דלא מרדה ביה מחיים אף על גב דגביא כתובתה לאחר מיתה שקלה לה לבד מכתובתה, וכל שכן מתנתה דאפילו בחיי בעל נמי ברשותה קיימא למיכל פירי".

מלשונו של הרמ"ה בספרו משמע כי התנאי להשארות המתנות אצל האשה, ולחיוב תוספת כתובה, הוא "דלא נפקא מרשותיה דבעל מדעתה". פשוט לשון זו מורה, בדומה ללשונו של הטור בסימן קיח, כי בכל מקרה בו הגירושין באו "מדעת האשה" אין לה תוספת ומתנות.

גם כאשר לא כופים את הבעל לגרש אין לה תוספת

נראה להביא ראיה שכוונת הטור גם למקרים שלא כופים את האישה לגרש, וגם אז הפסידה האשה את תוספתה, כיוון ש"יצאו הגירושין ממנה". דהנה, בשו"ע (אבהע"ז סי' קטו סעי' ה) נפסק:

"כל אלו אין להם לא עיקר כתובה ולא תנאי כתובה ולא תוספת..."

ההלכה שם עוסקת במקרים שהובאו בסעיפים הקודמים העוסקים בעוברת על דת משה ויהודית.

וכתב הבית שמואל שם (סקכ"א) וז"ל:

"כל אלו אין להן לא עיקר וכו', הכלל הוא, כל אלו מעשיה גורמים מחמת מעשים שעשתה אחר הנישואין, משום הכי אין להן אפילו תוספת כתובה.

וכתבו בדרישה וב"ח בשם מהר"ם, אשת איש שנשתמדה לא הפסידה מה שיש בעין ממה שהכניסה לו, ומחזיר לה מה שהוא בעין, כי לא קנסו אותה להפסיד מה שהוא בעין... והוספת שליש מה שמוסיפים על הנדוניה מחמת שיכול להשתכר במעות הנדוניה הוי כנדוניה. מהרי"ק שורש פא. ובדרכי משה בסי' זה (אות יב) הביא דברי מהרי"ק משמע אף כאן הדין כן, אף על גב דאין לה כאן אלא מה שהוא בעין, צריך לומר דבר הבא מהנדוניה הוי כאילו בעין מהנדוניה... ומזה נשמע אפילו כשהיא גרמה הגט, חייב ליתן לה הוספה שמוסיפים השליש, ולא כדרישה בסי' קיח סקכ"ב... " (ועיי"ש בפתי"ש סקיי"ט בשם שו"ת ברית אברהם שבאר פשט אחר במהרי"ק וחלק על הבי"ש).

והנה, הדרישה בסימן קיח (שצ"יין הבית שמואל) מתייחס אל דברי הטור עצמם שהבאנו בעניין האשה שתבעה את הגט והגירושין יצאו ממנה, ועל כך כתב כי כשם שאין לה תוספת כתובה, אלא רק מה

שהכניסה בשעת נישואין, כך גם אין לה את תוספת השליש על סכום זה. ועל כך חולק הבית שמואל ומשווה את שני המקרים, שבסימן קטו ובסימן קיח, וכולל אותם בהגדרה של "היא גרמה את הגט". וסובר הב"ש שכשם שבסימן קטו למרות שהיא גרמה את הגט לא הפסידה את תוספת השליש על הנדוניה, כך גם בסימן קיח למרות שהיא גרמה את גירושה לא תפסיד את השליש.

ומוכח מדבריו דפשיטא ליה שגם במקרה של סימן קטו העוסק בעוברת על דת, אשר אין כופין את הבעל לגרשה (ואפילו בזינתה תחתיו אין כופין אותו לדעת רבים מן הפוסקים), גם אז הפסידה תוספת כתובה, דאם לא כן מה הראיה שאם שם מקבלת את תוספת השליש על הנדוניה, תקבל אותו גם במקרה של סימן קיח, בו אינה מקבלת תוספת כתובה. אלא ודאי שהבין הבית שמואל בדברי הטור בסימן קיח שבכל מקרה בו "היא גרמה את הגט" אין לה תוספת כתובה, ולא רק במקרים בהם כופים את הבעל לגרשה.

אשה שמוציאה את בעלה אין לה כתובה

והנה, גם בחזון איש משמע להדיא כי זו שיטתו. נצטט את דבריו בסימן סט סק"ד וז"ל:

"הא דמאיס עלי לית לה כתובה, לאו דוקא במוחלת, אלא אף אם אינה מוחלת, הפסידה מן הדין כיון שהיא מורדת בטענת מאיס..."

ובסק"ה שם כתב וז"ל:

"שו"ע סעי' ב בהגה ודוקא שמבקשת גט בלא כתובה כו'... ומה שכתב רש"י במאיס עלי דלא בעיא כתובה, לא משמע כלל דכונת רש"י כדי להאמינה, אלא נראה לפרש דהוא רהיטת הענין, דרש"י סבר כיון שהיא מואסת בו ודאי היא יודעת דאין לה זכות לתבוע כתובה, דאיהי מגרשת ליה לדידה, וכהאי גוונא ראוי שתתן לו כתובה וכדאמר גיטין מט, ב..."

והנה, החזו"א כותב ברור כי לשיטתו אבדה האשה כתובתה כאשר טוענת מאיס עלי כמבואר בשו"ע, ומדובר בין באמתלא מבוררת ובין באין אמתלא מבוררת, והרי אין כופין בכהאי גוונא את הבעל לתת גט, ואם כן מדובר שנתן גט מעצמו, ובכל זאת אבדה את כתובתה, כי נחשב שהיא מגרשת אותו. ומהאי טעמא ודאי תאבד גם את תוספתה, מאחר והאשה נחשבת כמגרשת אותו, ואת התוספת התחייב לה הבעל רק כאשר הוא יגרש אותה. והדברים תואמים להפליא את פרושנו בדעת הטור סימן קיח כי אם האשה תובעת כתובתה והגירושין באו ממנה, כלומר אין אשמה באיש אלא שהיא מאסה בו, שוב אינה זכאית לכתובתה ותוספתה.

ביאור ראיית החזו"א היא כדלהלן. דהנה, במסכת גיטין (ט, ב) איתא:

"אמר רבי שמעון מפני מה אמרו כתובת אשה בזיבורית, שיותר ממה שהאיש רוצה לישא, האשה רוצה לינשא. דבר אחר, אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה, והאיש אינו מוציאה אלא לרצונו. מאי דבר אחר, וכי תימא כי היכי דכי מפיק לה איהו, תקינו לה רבנן כתובה מיניה, כי נפקא איהי נמי ליתקני ליה רבנן כתובה מינה, תא שמע, אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה, והאיש אינו מוציא אלא לרצונו, אפשר דמשהי לה בגיטא".

ופרש"י:

"אפשר דמשהי לה, ולא יהיב לה גיטא, וכיון דלא אשהי, מדעתיה גירשה".

ומבואר בגמ' שהייתה הוה אמינא שכאשר האשה רוצה לצאת מהבעל, תצטרך לשלם לו כתובה, כשם שהוא משלם לה כתובה אם החליט הוא לגרשה. והסיבה שפטורה ולא תקנו בה חיוב כתובה היא, כיון

שהגירושין הם רק מרצונו, ואילו אצלה הם שלא ברצונה.

והנה, לא מסתבר שהגמרא חזרה בא והפכה לגמרי את סברתה מההוה אמינא, ולכן על אף שלמסקנא אין האשה חייבת לו כתובה כאשר היא רוצה לצאת ממנו, מכל מקום לא מסתבר שבמסקנא כיון שמגרש לרצונו, שוב חייב הוא לאשה את כתובתה, מלבד מה שהיא אינה חייבת לו כתובה. אלא הפשטות היא שרק לא תקנו לו זכות כתובה שלא תהא קלה להוציאו, כיון שסוף סוף הגירושין הם ברצונו, אבל לומר שאדרבה בכהאי גוונא הוא יהיה חייב לה כתובה, זה רחוק לגמרי מההוה אמינא. ומזה למד החזו"א כי פשוט שאשה היוצאת משום שטענה מאיס עלי, איבדה את הכתובה ואת התוספת. ומה שכתב החזו"א בסימן סט סק"ח שיש בטענת מאיס עלי כתובה ותוספת, צריך לומר שכוונתו היא דוקא במורדת בטענת מאיס עלי, באופן שלא עברו י"ב חודש, ותיקנו חכמים שלא הפסידה עדיין את כתובתה כאשר לא חלפו י"ב חודש או לא הייתה התראה, אולם מששלמו התנאים הנ"ל (או שלא נדרשו התנאים הנ"ל כפי שביאר הגרי"ש הנ"ל), שוב איבדה כתובתה ועמה את תוספתה.

בעל שיכול היה למנוע את הגירושין

והנה לכאורה היה מקום להביא ראיה כנגד מה שכתבנו, וכי גם אם האשה הביאה לגירושין, מכל מקום אם לא היה מוכרח לגרשה יש לה תוספת, מדברי הגרי"ש אלישיב (פד"ר ח עמוד 278) שכתב:

"אמנם נראה פשוט דאף לפי דברי חלקת מחוקק הנ"ל הסובר דמפסדת מתנותיה שקיבלה מבעלה גם במקרה והבעל מחויב לגרשה, וגם כופין אותו על כך. אך במה דברים אמורים כשבאה מחמת טענה בעינא חוטרא לידא, או כשחלה הבעל ונעשה מוכה שחין או בעל פולפוס וכיוצא בזה דאין בידו להפטר מגורם זה, דכהאי גוונא יכול הבעל לומר אדעתא דהכי לא אקני לך, אבל בגורם כזה שבידי הבעל להסירו כגון שהבעל רועה זונות שבידו לעזוב דרכו ולהתייצב על דרך טוב, בכהאי גוונא לא הפסידה מתנותיה, ודינו כמגרש מרצונו, ואף חייב לשלם לה תוספת כתובה".

והנה דין החזרת מתנות שוה לדין תוספת הכתובה, ושניהם נובעים מאותו דין שאדעתא למיפק לא יהב לה, ולכאורה חזינן מדברי הגרי"ש שגירושין מרצון הבעל מיקרי גם כאשר ישנו מישהו אחר הגורם את הגירושין, אולם ביד הבעל לשלוט על כך ולהציל את חיי הנישואין, משלא עשה כך נקרא הבעל מגרש ברצונו, ובכהאי גוונא לא נקרא שהאשה היא זו שהרסה את הנישואין ושהגירושין יצאו ממנה, למרות שהיא בתביעתה גרמה בפועל לגירושין.

אך באמת נראה שאין מדברי הגרי"ש כל סתירה למה שכתבנו, מאחר ודבריו נאמרו כאשר הבעל מחוייב לגרש מחמת הפרעות לחיי הנישואין הנגרמות מחמתו ומדעתו, ובזה כתב כי מכיון שהבעל יכול להמנע מדברים אלו והוא ממשיך בהם, ודאי נחשב כמגרש מדעתו וחייב גם בתוספת הכתובה, למרות שהאשה היא התובעת את הגירושין. אולם כאשר הבעל לא פשע והאשה היא שיזמה את בקשת הגירושין, בכהאי גוונא גם אם הבעל לא היה מחוייב לגרש, ואולי אכן יכל להציל את חיי הנישואין, סוף סוף יצאו הגירושין ממנה, ואדעתא דהכי לא התחייב לה בתוספת כתובה.

המגרש מעצמו מחמת טענת גבורת אנשים

מכל מה שהבאנו עולה כי במקרה בו האשה היא אשר פתחה את התהליך והיא אשר יזמה ובקשה את

הגירושין, ודאי שאין לה תוספת, ואין חילוק בין אם כפו את הבעל לגרשה, או שהבעל נעתר לבקשתה והסכים לתת לה גט.

אך מצינו מקור המראה לכאורה להפך מכל זה, כי אפילו כאשר יש חיוב גמור על הבעל לגרש, והדין הוא כי כופים אותו לתת גט, מכל מקום אם הבעל הסכים מעצמו לגרש, ולא כפוהו לכך, חייב הוא לה בתוספת כתובה.

דהנה לענין חיוב עיקר כתובה במקרה בו הבעל חייב לגרש מחמת טענת האשה כי אין לו גבורת אנשים, כתב בתשובת הרא"ש (כלל מג אות יב) לחלק בין אם הבעל גירש בכפיה, לבין מקרה בו הסכים הבעל וגירש מדעתו, וז"ל:

"לאה שתבעה ראובן בעלה לדין וטענה עליו שאין לו גבורת אנשים לבא עליה כדרך כל הארץ, ותובעת ממנו שיגרשנה ולא תבעה כתובתה בבית דין נאמנת... ואם תבעה גט ולא כתובה יגרשנה ולא יתן לה כתובה. כההיא דרב המנונא האשה שאמרה גרשתני, דנהי דמהימנא לגבי נפשה להפקיע ממנה איסור אשת איש שעליה, מטעם חזקה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, מכל מקום אין לבית דין כח להוציא ממנו כיון שעומד וצווח שלא גרשה. ולא דמי לאשה שאמרה מת בעלה שגובה כתובתה על פיה, דהתם אין אדם מכחישה, ומספר כתובה נלמוד לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי.

ומה שכתבתי שיגרשנה ולא יתן לה כתובה היינו אם הדין כך שכופין אותו להוציא, אז כופין אותו להוציא על פי דבריה דמהימנא כההיא דרב המנונא, אבל לענין ממון כיון שעומד וצווח ואומר שגבורת אנשים יש לו ובא עליה כדרך כל הארץ, ושלא כדן הוא מגרשה וחפץ להיות אצלה, אין כח לבית דין להוציא ממנו ממון. **אבל אם בלא כפייה נאות לגרשה יתן כתובה כיון שמדעתו מגרשה**."

וכך כתב הטור (סימן קנד) וז"ל:

"ואם טוענת שאין לו גבורת אנשים לבא עליה כדרך כל הארץ ושואלת גט והוא מכחישה, נאמנת היא וכופין אותו להוציא מיד אפילו בתוך י" שנים, דכיון שטוענת טענה שהבעל יודע אם הוא אמת אם לאו, לא היתה מעיזה פניה בפניו אם אינו אמת. אבל לא יתן כתובה, כיון שהוא מכחישה. **ואם מגרשה מעצמו בלא כפייה, יתן לה כתובה**."

הרי שפסקו הרא"ש והטור כי אשה הטוענת שאין לבעלה גבורת אנשים, נאמנת לחייבו לגרשה, ואף על פי כן אינה מקבלת את כתובתה, אבל אם הסכים הבעל לגרשה מעצמו בלא כפיה, חייב גם בכתובתה. אך לא מפורש ברא"ש מה הדין בכהאי גוונא שגירש מעצמו, לענין חיוב תוספת כתובה.

והנה בשו"ע (סימן קנד סעיף ז) נפסק כדברי הרא"ש, וז"ל:

"אם טוענת אין לו גבורת אנשים לבא עליה, ושואלת גט, והוא מכחישה, יש אומרים שהיא נאמנת, ואפילו לא שהתה י" שנים (טור), וכופין אותו להוציא מיד, ולא יתן לה כתובה. ואם מגרשה מעצמו **בלא כפייה**, יתן לה כתובה."

וכתב שם הבית שמואל ס"ק כ:

"ואם מגרשה מעצמו וכו' יתן לה כתובה. **ולענין תוספת כתובה, משמע מתשובת הרא"ש שהביא הטור דצריך ליתן לה, כיון דמגרש מעצמו.** כי דוקא כשכופין אותו לגרש כתב דאין צריך ליתן תוספת כתובה, דאדעתיה למשקל ולמיפק לא אוסיף לה, כמו שכתב בכלל מג סימן ג ד. מיהו למה שכתבו תוס' סוף פרק הבא על יבמתו ובסוף נדרים, אין צריך ליתן לה תוספת כתובה, כיון דאינו יכול לבא עליה הוי כנכנסה לחופה ולא נבעלה דלית לה כתובה כמ"ש בס"י ס וכו'."

הרי כי למד הב"ש שכשם שחייב הרא"ש איש זה בכתובה אם גירשה מעצמו בלא כפיה, כך גם חייב הוא בתוספת כתובה.

והנה חברי הגאון רבי פנחס מונדשיין שליט"א למד מפשטות דברי הב"ש שכתב כעין לשון השו"ע והרא"ש "כיון דמגרש מעצמו", שכל אימת שלא הוכרח הבעל לגרש, אף שיוזמת הגירושין באה מהאשה, נקרא שהבעל גירשה מדעתו, ובשל כך עליו לתת לה תוספת כתובה. וכגון אם האיש מכחיש את הטענות נגדו, אך מסכים להעתר לבקשתה ולגרשה, יש לה תוספת כתובה, אף על פי שיוזמת ובקשת הגירושין באה ממנה.

והוסיף עוד כי אין ללמוד מהב"ש הזה שכל אימת שלא כפו או חייבו את הבעל, חייב לשלם לה תוספת כתובה, אלא אף אם גירש ללא חיוב וכפייה, די בכך שנעתר בקלות לבקשת האשה ולא עשה את מירב המאמצים לשכנעה שלא לפרק את החבילה, שיתחייב בתוספת הכתובה, אך אם הוא מצידו עשה את כל המאמצים ולא שוכנעה, וגרש ברצון, לא יתחייב בתוספת הכתובה. עד כאן דברי הגר"פ מונדשיין שליט"א.

קשה לומר שכאשר יסכים הבעל לקים את חיובו מרצון יפסיד

אמנם דעתי בענין זה שונה, לעניות דעתי קשה בסברא לומר שאם הבעל ימאן לתת לה את גיטה ובית הדין יצטרך לכופו, אז לא תקבל את תוספתה, אולם אם מחמת אופיו החיובי למען השקט השלווה והרוגע יסכים גם הוא, ואפילו יחפוץ בהמשך גם הוא לתת את גיטה, כדי למנוע מסע של דיונים ארוכים בערכאה שיפוטית, ולמנוע צער ועגמת נפש מעצמו מאשתו ומילדיו ומכל הסובבים אותם, או אז ישלם לה את תוספתה. בוודאי ובעיקר ובמיוחד כאשר הבעל נתן אמנם את הגט, אולם אם לא היה נותן את הגט בהסכמה, לא היה חוזר שלום הבית בכל מקרה.

הן אמת כי אם אמנם הייתה נתינת הגט מעשה חפוז מצידו, ולו היה נמנע ממנו הייתה חוזרת השלווה ושלום הבית, יתכן והיה מקום לקבל את הטענה נגדו, מדוע הזדרז לתת את הגט. לא פעם תביעת גירושין של אשה, הינה זעקה עמוקה לעורר את בעלה לשוב לשלום. אולם במקרה ששלום הבית לעולם לא ישוב מצידה של האשה, כנחזה מכל מהלך חייהם, ובמיוחד אל מול טענות בגידה בלתי מבוססים, במקרה שכזה כאשר הבעל לא משך את ההליכים והסכים לסדר את הגט, כאשר הגירושין באו על ידי תביעתה ובשל רצונה לפרק את הבית, והוא אף חפץ היה בשלום בית בתחילה, לא ניתן לחייבו בתוספת כתובה.

נראה שבמקרה דנן, בניגוד לדעת חברי הגר"פ שליט"א, גם אין לומר כי על הבעל לפעול בכל דרך לנסות לשכנעה לשוב לשלום בית, ורק אם מאמציו המוכחים כשלו, יוכל להפטר מחיוב התוספת. לעניות דעתי, במקרה ועל פי הנתונים הקיימים אין כל סיכוי שמאמציו יצליחו, וברור לבית הדין כי גם אם יפעל בכל דרך לא יצליח בניסיונותיו, הרי אז גם אם לא יפעל בעניין אלא יסכים להתגרש, יחשב הדבר כאילו עשה כל מאמץ מוכח. שכן כאשר אין תועלת במאמצים אלו מלכתחילה, אין צורך בהם.

במקרה דנא, על פי ההתכתבויות בין האיש והאשה ובין האשה ואמו של האיש ועל פי המסמכים הנוספים, נראה כי היה מנוי וגמור עמה להתגרש, למרות שהצדדים התנהלו אצל יועצת מקצועית

לכיוון של שלום בית, כאשר האיש היה במוכנות כנה ואמתית לשם כך. הודעות אמו של הבעל, בהם כתבה לא פעם, כי ההבנה היא כי הפירוד הוא רק לתועלת שלום הבית וכי מדובר בניסיון ולא בגירושין, וכי האיש אף יגיע הביתה בכל עת שתחפוץ האשה בעזרתו בטיפול בבנות כאשר האשה תצטרך לצאת את הבית, נראות על פניו כבקשותיו של האיש. משכך, גם אם הגיש תביעת גירושין לאחר שבעה מפגשי גישור אצל עורכי דין שכשלו, לא נחשב הבעל כמי שמגרש ברצונו, שכן תמה על פניו סבלנותו וניגש לערכאה משפטית כדי לסיים את ההליך, כאשר מנגד אינו רואה כל סיכוי לשלום בית מצד האשה, ואף הניסיונות לגישור ולהתגרש בהסכמות כשלו, ומשום כך אין האשה זכאית לתוספת כתובה.

דחיית הראיה מדברי הבית שמואל

את דברי השו"ע והב"ש מהם נראה לכאורה כי למרות שהבעל היה מחוייב לגרש, אף על פי כן אם עשה כן מרצונו, חייב הוא בתוספת כתובה, ניתן לפרש בדרך אחרת.

ראשית יש לשאול כדלהלן. בשו"ע שם סעיף א נפסק:

"אלו שכופין אותם להוציא וליתן כתובה, מי שנולד לו ריח הפה או ריח החוטם, או שחזר להיות מקבץ צואת כלבים או בורסקי, או להיות מחתך נחשת מעיקרו. ואם רצתה תשב עם בעלה. (הגהת הרמ"א: ואם ידעה בהן קודם שנשאת, אין כופין להוציא, דסברה וקבלה) (טור בשם הרמ"ה). נעשה האיש מוכה שחין, כופין אותו להוציא וליתן כתובה. ואף על פי שהיא רוצה לישב עמו, (או שהתנה עמו קודם שנשאה), אין שומעין לה, אלא מפרישין אותם בעל כרחם, מפני שהיא ממיקתו..."

והנה, בעניין חיובו של הבעל בתוספת כתובה בנידון שם, כתב הב"ש שם (סק"א) בזה"ל:

"להוציא וליתן כתובה, ולענין תוספת כתובה עיין סעיף ז (לכאורה צ"ל: ו-ז) כשבאה בטענה חוטרא לידה אין לה תוספת, כי למשקל ולמיפק לא הקנה לה, כן הדין בכל הני אין לה תוספת, אפילו במוכה שחין דצריך לגרשה לטובתו מכל מקום נראה דאין לה תוספת..."

והנה, סעיף זה שמקורו מהמשנה במסכת כתובות (עו, א) עוסק ברשימת המקרים שבהם כופין את הבעל להוציא, ואף חייב הוא בכתובה כי הסיבות לגירושין נעוצות בו, והב"ש השווה את המקרים הנ"ל לעניין חיוב תוספת כתובה לדינים של סעיפים ו-ז ("בעינא חוטרא" ודין "גבורת אנשים") שבהם אין לאשה תוספת כתובה, שאותה כתב לה מרצונו, משום שאדעתא למיפק לא כתב לה.

ואם כן כיון שהב"ש השווה את הדינים, יש לתמוה עליו מדוע לא הוסיף וכתב שאם בפועל לא כפוהו, אלא הבעל גרש מעצמו חייב לה את התוספת, ומדוע דווקא בדין גבורת אנשים בלבד הוסיף השו"ע דין זה שלכאורה הינו דין כללי בכל סימן זה, שאם מדינא כופין את הבעל לגרש, והלך וגרש מעצמו, הרי הוא חייב בתוספת. גם הב"ש הנ"ל וגם השו"ע במקרים אחרים לא ציינו הלכה זו שלכאורה היא יסוד כללי, כמו שניסחו הטור שם בסימן קיח.

והנראה בזה לכאורה הוא, כי דין זה הוא דין מיוחד רק בטענת גבורת אנשים. שכן ההלכה בסעיף זה היא שהאשה נאמנת לטעון שאין לו גבורת אנשים עד כדי כך שכופין אותו לגט, אלא שלענין ממון לא האמינוה. והנה, כאשר לאחר שתובעת אותו בטענת גבורת אנשים והוא מכחיש, בא הוא אפילו לפני שפסקו לו דין כפייה, ומגרש מעצמו ברצונו, נראה בסברא ובאומדנא לפרש את כוונתו, שהוא מודה לטענתה, ומכיון שממילא בעיקר הדין היא נאמנת, ורק לענין ממון לא האמינוה, או אז כאשר מגרשה

מעצמו שוב נחשב כמודה שאין לו גבורת אנשים וחייב בתוספת. וכמו שביארו שלעניין זה עיקר הנישואין הם לשם כך, והיא מבחינתה מוכנה לכך ומה תעשה כאשר הוא אינו יכול לקיים חובתו, ולכן כאן הוא חייב בתוספת למרות שהיא בקשה את הגירושין.

יש לדייק את הדברים מלשון השו"ע. לא נכתב בו: "ואם מסכים לגרשה", אלא "ואם מגרשה מעצמו", כלומר ביוזמתו האישית לאחר טענתה, ולא משום שאמרו לו או שפסקו לו שכופין. וכן נראה ממקור הדברים בתשובת הרא"ש שם כתב "אם בלא כפייה ניאות לגרשה".

נמצא לפי זה, באמת ככלל אם האשה חפצה לפרק הבית ואין אשמה בבעל, אלא שהיא יוזמת וממנה בא הגירושין והוא מסכים לגרש, או אז אין לה תוספת. כך גם במוכה שחין וחבריו אין לה תוספת, שכן לא מדובר בעניין שהוא עיקר הנישואין ודעתה עליו כמו תשמיש, ובכהאי גוונא לא כתב לה על מנת למיפק.

ואף על פי שכתב הב"ש שם בס"ק יט כי גם כאשר הבעל מודה לטענת אשתו כי אין לו גבורת אנשים, פטור הוא מתוספת, ניתן לומר כי זה רק כאשר הוא מודה אבל אינן מוכן לגרש, ולכן כאשר כופים אותו לגרש נקט הב"ש כי אדעתא דהכי שיכפוהו לגרש, לא התחייב לה בתוספת. ומאידך כאשר הבעל מכחיש את טענתה, אבל נעתר לדרישתה לגירושין, הרי כי אינו מגרשה אלא מכח טענותיה כלפיו, אשר הוא מכחישם, ושוב נראה כי אדעתא דהכי לא התחייב לה בתוספת. אבל כאשר הבעל מודה לטענתה המוצדקת נגדו, ועקב כך מסכים ומגרשה מדעתו, מסתבר כי בכהאי גוונא שפיר חייב הוא בתוספת הכתובה, ועל כך נסובים דברי השו"ע והב"ש בס"ק כ.

חיזוק לדברים אלו מצינו בדברי הלבוש שהם פשט ממש בדברי הרא"ש והשו"ע. הלבוש אף כתבם כ"מסיח לפי תומו" ולא כפשט מחודש, וכלשונו שם:

"ואם הוא מודה שלא יוכל לבוא עליה, ומגרשה מעצמו בלי כפייה יתן לה כתובה".

לדברינו, אף אם יתכן אמנם שפשטות לשון הב"ש, ובמיוחד שלא באר בפירוש שכוונת מגרש מעצמו פירושה שמודה, אינם נוטים כדברי הלבוש, ואין כוונת השו"ע למקרה שהודה בפירוש כפשטות לשון הלבוש, מכל מקום עדיין ניתן לפרש שכאשר כתב שמגרשה מדעתו, הכוונה למקרה בו הדברים מתפרשים כהודאה לטענות האשה נגדו.

עוד ניתן להוסיף בביאור דברי השו"ע, כי כאמור לעיל באופן שאכן ניתן לטעון כנגד הבעל מדוע הזדרז ומיהר לתת גט, או אז יתכן ויש מקום לקבל את הטענה שבמקרה כזה נחשב שמגרש מדעתו, ועל כן עליו לתת לה את תוספת הכתובה. לא פעם תביעת גירושין של אשה הינה זעקה עמוקה של האשה לבעלה לשוב ולחדש את שלום ביתם. אולם במקרה ובו נראה לבית הדין שמצידה של האשה שלום הבית לא ישוב, ואילו האיש חפץ היה מתחילה בשלום בית, אך בשל רצונה של האשה לפרק את הבית ותביעתה לקבל גט ואי רצונה בשלום בית, הסכים לתת גט כיון שראה שגם אם לא היה נותן את הגט בהסכמה לא היה חוזר שלום הבית, בודאי שהסברא נותנת שלא יצטרך לתת את תוספתה.

בדברים אלו ישנה תוספת ביאור והגדרה בדין זה, ואף דברי הרא"ש והשו"ע שאם האיש גירש מדעתו חייב הוא בכתובה ובתוספת, יוכלו להתפרש באופן כזה שעל אף שיזמת הגירושין באה מצד האשה, מכל מקום האיש אכן הלך וגירש "מדעתו", בלי לנסות ולבדוק אם אכן האשה מצדה דורשת גט באופן

מוחלט, ואינה מוכנה לחזור לשלום בית, אבל במקרה שכאמור האשה דרשה את הגט באופו מוחלט, והאיש בכדי למנוע התדיינות ומריבות יעתר ויסכים לגרשה מרצונו, נראה כי הדבר ברור שאינו חייב בתוספת כתובתה. זאת גם אם לא עשה מצידו את כל המאמצים, ולא השפיל עצמו עד עפר, ולא התחנן אליה לשלום בית, דבר שבכל מקרה לא היה מועיל במקרה זה.

נציין גם למאמרו של הגר"ד לבנון שליט"א בשורת הדין (חי"א עמ' ר"מ-רמ"א), לאחר שהביא את דברי השו"ע שם והב"ש, כתב בתוך דבריו בזה"ל:

"נראה להוכיח מכאן שכל שגירש מרצונו גם אם האשה תבעה גירושין, הואיל וזה היה בבחירה שלו ומדעתו נחשב לגירושין מרצונו, ועל זה לא אומרים על דעת כן לא נתן לה כיון שהגט ניתן ברצונו נחשב כאילו גרש מדעתו לכל המשתמע מכך, ורק אם גירש בכפיה אמרינן אדעתא למיפק לא התחייב לה.

ונראה להעיר שאם בית הדין כבר חייב את הבעל בגט, ואז הוא אמר שיתן לה גט הסברא נותנת שזה נחשב שנתן גט בכפיה, כי בית הדין חייב את הבעל לגרש והוא נותן את הגט כדי שלא יכפו אותו, ולכן גם במקרה זה יהיה פטור מתוספת כתובה. **אבל אם האשה לא הגישה תביעה לחיוב בגט, אלא בקשה מבעלה להתגרש ובעלה נאות לכך, אז זה נחשב לגרש מרצונו וחייב לשלם תוספת כתובה.**"

לדבריו, כוונת הרא"ש במה שכתב שהבעל נאות לגרשה וכן מה שכתב השו"ע ואם גירשה מרצונו, היינו שניאות לבקשתה ללא הגשת תביעה וחיוב גט, ואז חייב הבעל בתוספת, שכן לא מיצה את כל האפשרויות לשוב לשלום. לדברינו כך יהיה הדין לפי זה גם לאחר תביעה, כשההליכים לא הסתיימו ולא הוכרע הדין, כאשר ניתן עדיין למצות את אפשרות החזרה לשלום. אולם במקרה והאשה פתחה תביעה ואין כל סיכוי לשלום מצד האשה, או אז לאחר שהסכים מצידו לגרש מסתבר שבכאי גוונא אין חיוב תוספת כתובה.

נפקא מינה כאשר בית הדין לוחץ על הצדדים להתגרש מיד

גם אם היינו אומרים כדברי חברי הגר"פ מונדשיין שליט"א כי רק כאשר כופין או מחייבים בגט, מפסידה האשה תוספת כתובה, ורק אז נאמר הכלל שעל דעת למשקל ולמיפק לא כתב לה, דבר אשר דעתנו אינה כן כפי שנתבאר לעיל. אולם גם לפי הצד הזה, הנה פעמים רבות בית הדין יוצא מכליו לשכנע את הצדדים להתגרש לאלתר, כדי לחוס על עצמם וכדי שיוכלו לפתוח חיים חדשים וכדי להצילם מחטאים ומעוד שיקולים שונים, עד שהם משתכנעים ברצונם על פי כבודם והתייחסותם לבית הדין, אלא שבית הדין קובע בהסכמתם מועד לדיון בכתובה ותוספת.

והנה, אם נושא הכתובה אינו נוגע לשכנוע בית הדין, כגון אם טענת האשה היא שהבעל מכה אותה או הוא רועה זונות וכיוצא בזה, ובית הדין משכנעם שיתגרשו ולעניין הכתובה ידונו בהמשך, וכי כל מסקנה ופסק דין אפשריים, והכל לפי הנתונים העדויות והראיות. או אז לא תהיה כל טענה על ידי מי מהצדדים כנגד ההליך והשכנוע.

אולם בנידון דנא לפי הצד הזה (אשר דעתנו אינה כן וכנ"ל) הרי היא גופא – ההסכמה לתת גט מרצון, היא אשר גורמת לכך שיתחייב הבעל בתוספת כתובה. שהרי אם היה ממתין בהליך ולא היה מגרש את אשתו עד שיחייבוהו או יכפוהו, או אז היתה האשה מפסידה תוספת הכתובה, אולם מכיון שגרש

בהסכמה, הרי יחשב לצד זה למגרש ברצונו וחייב תוספת כתובה. והרי הדבר הוא בלתי אפשרי בעליל, שהרי השכנוע להתגרש עם טעמי בית הדין לא כלל 'גילוי נאות' לבעל שעצם הסכמתו זו גופא וללא טעם חיצוני, תגרום להתחייבותו בתוספת כתובה (ולשם ההמחשה – לפעמים מדובר בכתובה ותוספת של מיליון ש"ח או חצי מיליון או כל סכום אחר). הרי כי אם בית הדין היה משתף אותו בדיעה זו, בוודאי שלא היה מסכים בשום פנים ואופן לסדר את הגט, ואנו נוגעים כאן בספק אשת איש ובגט מוטעה. וזה חלוק באופן ברור וחד משמעי בין מקרה זה, למקרה שיש טעמים חיצוניים לעניין הכתובה, והגירושין בהסכמה או בכפיה וחיוב, אינם משליכים כלל על חיוב בכתובה, או לא.

דבר זה אינו נוגע למקרה דנא נשוא פסק הדין, שכן כאן לא היה צורך בשכנוע והצדדים הסכימו להתגרש. אך הדבר נוגע ביחס לעקרונות הפסיקה ביחס לתיקים אחרים בהם נצרך בית הדין לשכנוע הנזכר.

נראה לעניות דעתי להוסיף ביחס למקרים אחרים, כי אם באמת שני צדדים מחליטים בהחלטה משותפת הודית כי הם אינם מתאימים וברצונם להתגרש בהסכמה, במקרה זה יש לבדוק לעומק את מה שארע ביניהם בתקופה טרם בואם לבית הדין כדי לדעת מי מרד ראשון, ומי בעקבותיו, והנפקא מינה היא אם האשה זכאית לתוספת כתובה. יתכן שבמקרה ולא הייתה מרידה כלל עד יום הגירושין, אלא שהחליטו הצדדים ביניהם להפרד, או אז נראה שהאשה זכאית לתוספת כתובה שכן לא מרדה כלל. להלן נרחיב בהבחנות אלו.

דין תוספת הכתובה כאשר שניהם מעוניינים בגירושין

עד כאן נתבאר כי כאשר האשה היא שבקשה והביאה את הגירושין, אין לה תוספת כתובה. כעת יש לברר מה הדין כאשר שני הצדדים מרדו זה בזה, ושניהם מעוניינים בגירושין, האם גם בכהאי גוונא כיוון שהאשה רצתה בגירושין אבדה את התוספת, או שרק כאשר היא הסיבה היחידה לגירושיהם או אז מאבדת היא את התוספת, אבל במקרה בו שניהם רצו בכך, ישאר הבעל חייב בתוספת הכתובה.

כתב הטור (סימן קיח):

"מי שהיא תובעת לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה, אין לה מן הדין לגבות זולת מה שהיא טוענת ויתברר מסכום נדוניתה, ולא נחוש למה שימצא כתוב ממנה בכתובה, כי רוב הכתובות נוהגין בהן להוסיף על מה שיטול הבעל, ולא יחוש הבעל לכתוב ולהוסיף על עצמו מה שלא קיבל, לענין שתשאר נשואה עמו ולא תבקש גירושין, בענין כזה אמרו חכמינו ז"ל (כתובות נד, א) כי כתב לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למיפק ולמיסב לא כתב לה... ואם תבע הוא הגירושין, אינו יכול לגרשה אלא לרצונה, או לאחר שיפרע לה כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת ומתנת כתובתה, בין שתהא הנדוניא אמיתית או לא."

מתחילתם של דברי הטור ניתן היה לדייק שדווקא כשיצאו הגירושין ממנה והיא תובעת את הגירושין אין לה תוספת, ומשמע שבמקום ששניהם תובעים יש לה תוספת, ואילו מהסיפא משמע שדווקא אם הבעל תובע את הגירושין בלבד יש לה תוספת, אבל אם היו שניהם תובעים אין לה תוספת.

אך באמת מלשון הטור באמצע דבריו, שכתב:

"ולא יחוש הבעל לכתוב ולהוסיף על עצמו מה שלא קיבל לענין שתשאר נשואה עמו ולא תבקש גירושין."

משמע יותר שעיקר החיוב תלוי בנכונותה של האשה להשאר עימו, ורק על דעת כן כתב לה תוספת לכתובתה, אבל אם היא מבקשת לצאת, הרי שעל דעת כן לא כתב לה, ואף אם גם הוא מורד בה ומבקש לצאת, מפסידה תוספת.

כך יש ללמוד גם מדברי הרמב"ם (הלכות אישות פכ"ד ה"ב וה"ג) שפירש את הטעם שאשה שנמצאת אילונית, או שנמצאת אסורה מחייבי לאוין או שנייה לעריות, יש לה תוספת אף על פי שאין לה עיקר כתובה, בזה"ל:

"אבל הנושא אשה ולא הכיר בה ונמצאת אילונית או מחייבי לאוין, וכן הנושא שנייה בין הכיר בה בין לא הכיר בה, אין לה עיקר כתובה ולא תנאי מתנאי כתובה אבל תוספת יש לה.

ולמה אין להן עיקר ויש להן תוספת, העיקר שהוא תקנת חכמים כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, הואיל ולא הכיר בה אין לה עיקר, אבל התוספת שהוא חייב עצמו בה, כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנת לו הנאתה והרי היא עומדת, אבל התורה אסרה אותה עליו ומה היא יכולה לעשות, לפיכך יש לה תוספת, שאין מעשיה הן הגורמין לה להאסר אחר הנישואין אלא אסורה היתה מקודם".

ובכסף משנה שם כתב:

"... ומה שכתב כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו, הינו לומר דדוקא אם הוא מוציאה יש לה תוספת, אבל אם היא רוצה לצאת אין לה תוספת, דאדעתא למיפק לא אקני ליה".

ומשמע גם מדברי הרמב"ם והכס"מ שהכלל לענין חיוב תוספת הוא אחד, ובכל מקום יש לבדוק אם האישה רוצה בו או לאו, ובאם אינה רוצה בו והיא מבקשת לצאת, נמצא שהאשה מצדה "לא עמדה בתנאי שלה" ו"לא הקנת לו הנאתה", והרי זו מפסידה את התוספת, שלא כתב לה על דעת כן.

דברי רבינו ירוחם איש ואשה המורדים זה על זה

והנה בעיקר נידון זה ידועים דבריו של רבינו ירוחם אשר כתב בשם ה"ר אברהם בן אשמעל כי שני בני זוג המורדים ומתגרשים מתוך המרידה, האישה מפסידה תוספת כתובה, אבל זכאית לעיקר כתובה.

וזה לשון דברי רבנו ירוחם במישרים (נתיב כג חלק ח):

"וכתב מורי ה"ר אברהם בן אשמעל כי נראה לו שאשה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה, והוא אומר אנא נמי לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט, מסתברא דאין דנין אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא, אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו. לאחר שנה כופין אותו לגרש והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדיליה דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה".

וכבר ידוע פירוש דבריו של רבינו ירוחם וטעמו, משום שהפסד תוספת הכתובה אינו מצד הכפייה על הגירושין, אלא עצם המרידה של האישה והרצון בגירושין הוא לעצמו סיבה לכך שהבעל אינו חייב תוספת כתובה, משום שאדעתא דהכי לא התחייב.

כך ביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל בפד"ר (חלק ח עמוד 323). בתחילה הקשה על דברי רבינו ירוחם בזה"ל:

"לכאורה הדברים תמוהים, כשאשה היא המורדת בבעלה אינה מפסדת תוספת כתובה כל עוד ולא הכריזו עליה, ואם גם הוא מורד בה אז מפסידה לאלתר את תוספת הכתובה, ומשום דאדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה, וכלפי לייא".

לכן ביאר וזו לשונו:

"ועל כן נראה לומר דההבדל הוא בזה, במקום שהאישה היא המורדת בבעלה והבעל רוצה באשתו, הרי כל ההכרזות והתראות שנאמרו במורדת, וכל התקנות הללו לא באו אלא ללחוץ עליה שתימלך בדעתה ותשוב לחיי שלום עם בעלה, ולכן אם הבעל מגרשה בטרם נגמרו כל הפעולות הללו, חייב לשלם לה כתובה ותוספת כתובה, מה שאין כן במקרה וגם הבעל לא רוצה בה, הרי אין מקום לתקנה זו, וממילא קם דינא שמכיוון שהיא לא רוצה אותו, הרי אדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה תוספת כתובה".

ומבואר מדברי רבינו ירוחם ועל פי ביאורו של הגרי"ש זצ"ל, שאם שני הצדדים מורדים ואינם מעוניינים זה בזה, הרי האישה מפסידה תוספת כתובה, מהטעם שאדעתא דהכי לא כתב לה.

מי מרד ראשון ומה הדין אם מרדו יחד

והנה מסדר דבריו של רבינו ירוחם יתכן ללמוד שדינו נאמר במקרה בו האישה מורדת ומבקשת גירושין בראשונה, ולאחר מכן מרד עליה גם הבעל, ועל כך כתב שבכהאי גוונא מפסידה האשה תוספת כתובה.

ויש להסתפק מה הדין אם שניהם מורדים יחד זה בזה, או במקרה בו הבעל מרד קודם לה. כפי הנראה, כן עולה לכאורה בנידון דידן, שהבעל הוא זה אשר החליט לפרק את הבית לפי הודאתו, והוא אף זה אשר הגיש את תביעת הגירושין. אמנם האשה בקשה ממנו במצב הזה לעזוב את הבית, אולם הדבר היה כתוצאה מרצונו של הבעל לפרק את המשפחה, והאשה היא זו שהסכימה להתגרש ממנו, שכן אינה רוצה בגבר שאינו אוהב אותה, משפילה, ולטענתה אינו נאמן לה.

אם אמנם הגדרת המקרה היא כדברינו, או אז יש לשאול האם גבר שיוזם את הפירוק ומחליט לעזוב את אשתו בזמן רגיש, האם מכיון שזו שומרת על כבודה העזוב והמושפל ואינה מתחננת לפניו שישוב אליה לשלום בית, ומסכימה ואף רוצה להתגרש ממנו בשל התנהלותו ועזיבתו, האם בשל כך תאבד את תוספת הכתובה. האם בכהאי גוונא מתאים לומר שהבעל לא התחייב לה על דעת למשקל ולמיפק. הרי הוא זה אשר חפץ לעזבה ולפרק המשפחה, והיא אשר נגררה אחריו ברצונה לגירושין בעקבות החלטתו לפרק את הבית, ואינה רוצה במי שאינו אוהב אותה ומשפילה. האם בשביל לקבל את תוספת הכתובה, היא צריכה להמשיך לרצות את הבעל למרות שזה החליט לעזבה.

חילוקו של הגר"נ פרובר שליט"א

פסיקה שכזו מפורסמת בבתי הדין הרבניים מפרי עטו של אב"ד תל אביב הגאון רבי נחום פרובר שליט"א בפסקי דין שהוציא במספר תיקים ובמאמרו שהתפרסם בספר כנס הדיינים תשס"ח, בו כתב בתוך הדברים בזה"ל:

"דעת רבנו ירוחם במקום שאשה אינה חפצה בבעל, וכן הבעל אינו חפץ באשה, יש לחייב ואף לכפות בגט את מעכב הגירושין. ואלו דברי רבנו ירוחם בספר מישרים, חלק שמיני, נתיב שלשה ועשרים:

"וכתב מורי הרב אברהם בן אשמעאל כי נראה לי שאשה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה, והוא אומר אנא נמי לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט, מסתברא דאין דנין אותה במורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא, אלא מיהו משהין לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו, לאחר שנה כופין אותו לגרש והפסידה תוספת וכל מה דיהיב לה מדיליה, דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה".

... אין הבדל (לעניין חיוב בגט) אם הבעל היה ראשון שלא חפץ באשה או שהאשה היתה הראשונה שלא היתה חפצה בבעל, והכל תלוי באם האיש או האשה נחשבים כמעוגנים או לא, וזה מוכח מלשונו של רבנו ירוחם. שהרי רבנו ירוחם מדבר בכפיית האיש, ואף על פי כן כותב את דבריו על פי סדר, שהאשה לא רצתה את בעלה ואחר כך כותב שהבעל לא רצה את אשתו, ואם היתה חשיבות מי היה הראשון שלא היה חפץ בשני, היה כותב סדר אחר...

... כפי שאמרנו, לענין חיוב בגט, לא משנה אם הבעל הביא למצב שהאשה לא חפצה בו או האשה הביאה למצב שהבעל לא חפץ בה, והעיקר הקובע הוא שיש בפועל עיגון.

אבל נראה שלענין תוספת כתובה והחזר מתנות, כן קובע מי האשם ומי הביא למצב שהצד השני לא חפץ בו וכפי שנבאר.

וראשית נבאר מה הסיבה שבמקרה של רבנו ירוחם מפסדת האשה תוספת כתובה וכן מחזרת מתנות, כפי שכותב רבנו ירוחם:

"והפסידה תוספת וכל מה דיהיב לה מדיליה דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה".

... ולכאורה הדברים צריכים ביאור, שהרי במקום שרק האשה לא רוצה את בעלה ומורדת בו, לא הפסידה מתנות ותוספת כתובה כל זמן שלא התרו בה ולא נמלכו בה ולא הכריזו עליה, ומדוע במקום שגם הבעל לא מעוניין בה מפסידה תוספת כתובה ומתנות.

הבנת הדברים כתבו בפד"ר כרך ח, עמוד 324 (פסק-דין מהרבנים הגאונים, הרב יוסף אלישיב, הרב מרדכי אליהו והרב בצלאל זולטי). וזה לשונם שם בפסק-הדין:

"ועל כן נראה לומר דההבדל בזה, במקום שהאשה היא המורדת בבעלה, והבעל רוצה את אשתו, הרי כל ההכרזות וההתראות שנאמרו במורדת וכל התקנות הללו לא באו אלא ללחוץ עליה שתמלך בדעתה ותשוב לחיי שלום עם בעלה, ולכן אם הבעל מגרשה בטרם נגמרו כל הפעולות הללו חייב לשלם לה כתובה ותוספת כתובה, מה שאין כן במקרה וגם הבעל לא רוצה בה, הרי אין מקום לתקנה זו, וממילא קם דינא שמכיון שהיא לא רוצה אותו, הרי דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה תוספת כתובה".

לפי זה, כתוב במפורש ברבנו ירוחם שאשה שאין רצונה בבעלה ובמקום שאין להתרות ולהכריז עליה כגון במקרה שגם הבעל אין רצונו באשה, מפסידה האשה את תוספת הכתובה וכן עליה להחזיר את המתנות שקיבלה מבעלה וכפי שכתוב ברבנו ירוחם "והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדיליה" (ויעוין בפד"ר, כרך יד, עמוד 23-28, בענין אשה שמרדה בבעלה ואחר כך זינתה שהפסידה מתנותיה אף ללא התראה והכרזה, היות ואין אפשרות להתראה והכרזה).

אלא שבית דיננו סייג את הדברים בפסק-דין... ונחזור על הדברים שכתבנו שם.

נראה שיש חילוק גדול בין נושא חיוב הגירושין שזה נובע מטעם שאין זכות לאף אחד לעגן את השני, לבין נושא הפטור מתוספת כתובה (והוא הדין מתנות) שזה נובע מהטענה "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה", וכפי שנבאר.

כפי שכתבנו לענין חיוב גט לפי דינא דרבנו ירוחם, אין הבדל מי הראשון שהתחיל לטעון שרצונו להתגרש, וכמו כן אין הבדל בסיבת מי המצב שכיום אין צד רוצה את משנהו והעיקר תלוי אם כיום יש עיגון או לא, דהיינו אם המצב שבפנינו הוא שהבעל לא מעוניין כלל באשה אף אם האשה תרצה לחזור אליו, או לחלופין, כיום המצב הוא שאין האשה מעוניינת בבעל אף אם הבעל ירצה לחזור אליה. זהו מצב שכיום שני הצדדים מעוגנים ולכן יש לחייב בגט כל צד המעכב את הגירושין, ללא קשר מי גרם למצב הקיים, היות ואין זכות לכל צד לעגן את משנהו.

ואולם זה הכל לענין חיוב גט הנובע מהזכות לא להיות מעוגן, מה שאין כן להיפטר מחיוב תוספת כתובה שזה נובע מהטעם "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה", נראה בברור

שזה נאמר דוקא במקום שלא הבעל גרם למצב שהאשה לא מעוניינת בו ולכן יכול לטעון "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה", ופטור מתוספת כתובה (וחוזרים המתנות), אבל במקרה שהבעל הוא זה שעזב את הבית והוא זה שהרחיק את האשה ולא רצה בה, והאשה רצתה את בעלה, אלא מתוך הזמן הממושך שהבעל עזב את הבית ומרד בה ולא היה חפץ בה, הביא הוא את המצב שכיום גם האשה לא חפצה בו, והוא זה שגרם שכיום האשה לא מעוניינת בו, בודאי שלא יכול לבוא ולטעון "דאדעתא למישקל ומיפק לא יהיב לה", שהרי הוא זה שהביא את האשה לכך, ואם כן אדרבא אדעתא דהכי כתב לה תוספת כתובה, שהרי אם הוא זה שגרם לנתק ולגירושין, בודאי על דעת כן כתב לה כתובה ותוספת כתובה.

ולפי זה מדויק היטב לשון רבנו ירוחם שמובא בלשונו "שאשה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה, והוא אומר אנא נמי לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט" שעל פי דיוק הלשון משמע שהאשה היתה הראשונה שטענה שאינה חפצה בבעלה, ובמקרה שכזה כתב שכופין את הבעל בגט היות ויש פה עיגון לאשה, אבל הבעל פטור מתוספת כתובה היות ולא הוא זה שגרם לנתק ולעגון ולכן יש לקבל את טענתו "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה", מה שאין כן במקרה הפוך שהבעל גרם לנתק ולגירושין, על אף שאכן יש לחייב את האשה בגט כדי שהבעל לא יהיה מעוגן, אבל נראה שיהיה חייב גם בתוספת כתובה וכן האשה לא תפסיד את המתנות.

והדברים נראים מוכרחים לומר כך, דאם לא כן כל בעל יוכל להיפטר מתשלום תוספת כתובה, על ידי שיעזוב את האשה זמן רב עד שלא תחפוץ בו יותר, היעלה על הדעת שיפטר מתוספת כתובה בטענה "דאדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה".

מעין ראייה לנ"ל יש להביא מדין המדיר אשתו המובא בגמ' כתובות דף ע"א, ומובא שם יוציא ויתן כתובה, וכתב בחזון איש אה"ע סימן סט אות כב שיש לה כתובה וכן תוספת כתובה. וז"ל החזון איש:

"וכן במדיר את אשתו יש לה תוספת, דכל שהוא מעיק לה הוי כמוציאה לדעתו".

ועל כן בכל מקרה שבאים לפטור את הבעל (על פי דינא דרבנו ירוחם) מתוספת כתובה או החזר מתנות, יש לברר מי הוא זה שהביא את המצב לנתק ולגירושין".

עד כאן ממאמרו של הגר"נ פרובר שליט"א.

תמיהה על חילוק זה מדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל

והנה, חברי הגר"ב ווגל שליט"א הביא את פסק דינו המפורסם של הגרי"ש אלישיב זצ"ל שצוטט בחלקו ממאמרו של הגר"נ פרובר, וממנו הוכיח שהגרי"ש אלישיב לא חילק בין המקרים, וגם כאשר הבעל הוא זה שיזם את המרידה והפירוק, גם אז אם היא מורדת בו ואינה רוצה בו או אז הפסידה תוספתה (ובתנאי שהמרידה העכשוית של האישה היא מרידה עצמאית, ואף אם הוא היה מוכן לחזור, היא לא הייתה מוכנה לקבלו, אבל במקום שהמרידה שלה היא רק תוצאה של מרידת הבעל, ואם היה חוזר בו, הייתה תזורה ומקבלת אותו, לא בשם מורדת תיקרא, ועי' להלן בזה). וזה צריך עיון וביאור כפי מה שהעלנו בסברא, וזה כנגד מאמרו וחידושו של הגר"נ פרובר.

דהנה, הגרי"ש"א שם (פד"ר ח עמ' 323) הביא את דברי רבינו ירוחם שמורדת מפסידה תוספת כתובה ומתנות, ושכשניהם מורדים אין צורך להכרזות והתראות. ושם בפסק הדין מדובר במקרה בו הבעל הוא אשר מרד ראשון, ובכל זאת נקט הגרי"ש"א לדינא שהפסידה תוספת כתובה. ונצטט:

"... הבעל שעזב את אשתו, בטענה שהאשה תחליף מקום המגורים שעליו הוסכם ביניהם לפני הנישואין, ותלך לגור במקום עבודתו, דרישה שהיא בלתי צודקת, לפי הדין, הרי דינו כדין מורד.

אלא שבנידון דנן גם לאשה דין מורדת, אחרי שהצהירה בבית הדין שאינה מסכימה להשלים אתו גם אם יחזור למקומה, ורצונה בגט ודורשת כתובתה". ומבואר בדברי הגרי"ש שם להדיא, שלולא שהאשה הייתה מורדת גם היא, אף במקרה שהאשה חפצה בגירושין מחמת מעשי הבעל, כגון שהוא רועה זונות, אין לה דין מורדת והבעל חייב גם בתוספת כתובה, אף כשכופין את הבעל לגרש, וז"ל:

"זאת ועוד, נראה שיש מקום לדון דאף כשהבעל הוא מאלה שכופין אותו להוציא, פטור מלשלם לה תוספת כתובה, זה כשחלה הבעל ונעשה מוכה שחין או כשאינו מסוגל להוליד והאשה באה מחמת טענה וכל כיוצא בזה שאין בידי הבעל להפטר מהגורם המביא לידי גירושין, בזה יכול לומר אדעתא למיפק לא יהיבנא לך. מה שאין כן בגורם כזה שבידי הבעל להסירו, כגון שהבעל רועה זונות שבידו לעזוב דרכו ולהתייצב על דרך טובה, והוא הדין כשהבעל מורד באשתו כבנידון דנן, בכהאי גוונא יש לומר דדינו כמגרש מרצונו וחייב בתוספת כתובה".

ואף על פי כן כתב הגרי"ש א בהמשך פסק הדין שמאחר והאשה גם היא מורדת בבעל ואינה רוצה בו מצד עצמה, סגי בזה על מנת להפסידה תוספת כתובה, וז"ל:

"... במקרה וגם הבעל לא רוצה בה... קם דינא שמכיון שהיא לא רוצה אותו, הרי אדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה תוספת כתובה. והואיל והמקרה אשר בפנינו, הוא, שלכל אחד יש דין מורד כלפי השני, ולכן אין הבעל חייב בתוספת כתובה כי אדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה..."

כלומר, המקרה שבפסק הדין בו נפסק שם שהבעל הוא מורד, משום שהוא אמנם רצה בשלום בית, אך רק בתנאי שתבוא האשה לגור עמו סמוך למקום עבודתו, ולא במקום המגורים המקורי בעת הנישואין, ומאחר ונפסק שם שהבעל אינו יכול לדרוש ממנה את המעבר, נפסק שהוא מורד. אולם מכיון שגם היא החליטה שהיא אינה רוצה בו כבר מטענות של אלימות וכיוצא בזה שלא הוכחו באותה עת, הרי שגם היא מורדת. ובמורדים זה על זה כתב הגרי"ש על פי רבינו ירוחם שהאשה אינה זכאית לתוספת כתובה, וזאת למרות שהאיש הוא זה שמרד תחילה והוא זה שיזם וגרם במרידתו את הגירושין. וזה לכאורה כנגד פסק דינו של הגר"נ פרובר.

היה אמנם ניתן לחלק בין המקרים הרגילים שבעל יזם את פירוק הנישואין כמו מקרה דנא שהוא החליט לפרק את הבית והוא המורד, לבין המקרה בפסק הדין של הגרי"ש אלישיב שהאיש מצידו רצה בה ורצה היה בשלום בית ובתנאי - שמצידו ומבחינת הלך מחשבתו ותפישתו היה תנאי צודק, שהרי רוצה - שאשתו תבוא עמו למקום פרנסתו, אלא שעל פי הדין אין לו את הזכות הזו לדרוש ממנה את המעבר הזה ולכן הוגדר כ"מורד" אך מרידתו היא רק בהגדרה הלימודית וההלכתית. בכהאי גוונא היה מקום לומר שהפסידה האשה את תוספת הכתובה, שכן אדעתא למשקל ולמיפק בכהאי גוונא לא התכוון לתת לה, בשונה ממרידה קלאסית של הבעל בבחינת הרצון להיפרד ולעזוב, שבכהאי גוונא נראה שלא יעלה על הדעת שיטען שעל דעת שאני אחפוץ לפרק את הנישואין למרוד ולעזוב, לא התכוונתי להתחייב בתוספת, אם גם היא תסכים לבקשתי ותרצה גם מעצמה להתגרש.

אולם חילוק זה לא נראה בפשטות דברי הגרי"ש אלישיב שנקט בזה"ל:

"והואיל והמקרה אשר בפנינו, הוא, שלכל אחד יש דין מורד כלפי השני, ולכן אין הבעל חייב בתוספת כתובה כי אדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה..."
ומשמע מדבריו שבכל מקרה של מורד ומורדת אין הדבר משנה מי פתח במרידה, ותמיד הפסידה תוספתה. וזה טעון בירור וביאור כאמור, שכן הסברא נותנת לכאורה כפסקו של הגר"נ פרובר, אולם מה נעשה אל מול פסיקתו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

יישוב הדברים והחילוקים למעשה

פניתי אל הגר"נ פרובר שליט"א בשאלה זו, ותשובתו הינה כדלהלן.

לדבריו, המקרה הפשוט עליו מדבר רבינו ירוחם הוא כאשר אשה פתחה במרידה, שם מחדש רבינו ירוחם שאם הבעל החליט שהוא גם לא רוצה אותה יחשב גם כן כמורד, ומפסידה האשה את תוספת כתובתה. מקרה זה הינו פשוט כיון שהאשה היא גרמה את המרידה, ועל דעת כן לא כתב לה הבעל תוספת כתובה שהיא תקח ותיטול - למישקל ולמיפק.

אולם במקרה שהאיש מרד תחילה ויזם את הפירוד, כאן יש להבחין בין שני מקרים. המקרה הראשון, כאשר האיש מרד באשתו, ולאחר שהוא מרד, הלכה אשתו אחריו וגם היא אינה רוצה בו עוד. כי לאחר ש"אתה הבעל אינו חפץ בי ומורד בי, שוב גם אני מואסת בכך ולא רוצה אותך". כאומרת: "אם אתה לא רוצה בי גם אני לא רוצה בכך, וגם אם כבר תרצה בי, אני לאחר מרידתך ומאיסתך בי, איני רוצה בכך יותר". במקרה שכזה הבעל הוא הגורם לפירוד. הוא מרד באשה תחילה והוא זה שהמאיס עצמו גם עליה, עד שגם היא עקב מרידתו מואסת בו, ושוב לא חפצה בו. במקרה כזה נראה שלא תפסיד האשה את תוספת הכתובה, ולא שייך לומר שעל דעת כן לא כתב לה את תוספתה, שהרי הוא גרם את הפירוד, ועל דעת שהוא ימרוד ויגרום הפירוד לא שייך לומר שלא כתב לה התוספת.

המקרה השני הוא, שהבעל יזם את הפירוד ונחשב כמורד, ומנגד האשה החליטה אחר מרידתו שגם היא אינה רוצה בו, אולם הסיבה שלה אינה משום מרידתו ועזיבתו, אלא מטעמים אחרים אובייקטיביים שהיא מעלה כנגדו. במקרה זה, אם אמנם טעמיה צודקים על פי דין והיא תוכיח את טענותיה כלפי בעלה, היא תקבל את תוספת הכתובה על פי הדין. אולם אם לא תוכיח את טענותיה, ונמצא שהבעל עזב ומרד ראשון, ולאחריו ובזמן מאוחר ממנו החליטה האשה שגם היא לא רוצה אותו, אבל לא משום מרידתו אלא מטעמים אחרים, יתכן שבכהאי גוונא על דעת כן לא כתב לה את התוספת.

והנה, המקרה נשוא פסק דינו של הגרי"ש אלישיב היה באיש אשר נחשב מורד כיון שלא רצה לגור במקום שסוכם עליו בעת הנישואין. האשה מצידה טענה שרוצה להתגרש ממנו משום סיבות אחרות וכפי שנצטט:

"והנה לפנינו מרשם (פרוטוקול) בית הדין: יש לשאול האשה עצמה אם מסכימה לשלום בית. האשה: סבלתי ג' שנים ממנו, הרביץ לי, איים בסכין..."

... האשה חזרה על דבריה גם בפנינו: גם אם הוא יחזור... אינני מסכימה לשלום בית, הוא מרביץ לי עם סכין, רוצה לשחוט אותי, אני מסכימה לגט אבל הוא יתן לי הכתובה בסך עשרים אלף.

הנה, כל הטענות שיש לה כלפי בעלה שהרביץ לה ואיים עליה הם מהתקופה שהמשיכו לחיות ביחד ורק אחרי שנעלם מהבית, החליטה האשה לנתק את קשר הנישואין שביניהם. גם הבעל מוכן לגרש את אשתו, אך לא מוכן לשלם לה תוספת כתובה...”

הנה כי כן נמצא כי טענותיה של האשה מדוע החליטה לבקש גירושין הינם לא משום מרידתו במה שלא רצה לשוב למקום מגוריה, אלא בשל טענות ענייניות אחרות נגדו, כמו איומים ומכות שהיו קיימים לטענתה גם כאשר חיו יחדיו. טענות אלו לא הוכחו על ידי האשה. נמצא אפוא שכשם שהאיש מרד בה, גם היא החליטה מטעמיה הלא מוכחים למרוד בו. בכהאי גוונא ניתן לומר שהאשה הפסידה תוספת כתובה, כי בכהאי גוונא לא התחייב הבעל בתוספת הכתובה. כל אשר ניתן לומר כנ”ל שהבעל התחייב בתוספת גם אם היא מרדה אחריו, הוא רק כאשר מרידתה היא תוצאה ישירה של מרידתו, והוא אשר אשם בפירוק הבית, הוא אשר יזם אותו וגרם לו. כך יישב הגר”נ פרובר שליט”א.

אלא שלכאורה תירוץ זה נראה דחוק שכן הגר”ש אלישיב סיים את דבריו שם באופן כולל, כאשר כתב בזה”ל:

”והואיל והמקרה אשר בפנינו, הוא, שלכל אחד יש דין מורד כלפי השני, ולכן אין הבעל חייב בתוספת כתובה כי אדעתא למשקל ולמיפק לא יהיב לה...”

ומסתמת דבריו משמע לכאורה שעוסק בכל מקרה של מורד ומורדת, ואין הדבר משנה מדוע ומאיזה טעם.

עוד יש להעיר כי בפסק הדין בראשיתו כתב שם הגר”ש בזה”ל:

”הנה כל הטענות שיש לה כלפי בעלה שהרביץ לה ואיים עליה – הם מהתקופה שהמשיכו לחיות ביחד, ורק אחרי שנעלם מהבית החליטה האשה לנתק את הקשר שביניהם.”

ובסיום פסק הדין כתב:

”נראה מתוך מרשם בית הדין האזורי שאין בידי האשה להוכיח טענתה כלפי בעלה שהוא מרביץ לה וכו’. גם בעצם הטענות הנ”ל יש לציין כי כל השנים שחיו יחד – בטרם עזב הבעל את האשה – לא שמענו שהאשה התלוננה על בעלה ולא הגישה שום תביעה לביה”ד.”

הרי כי מרידתה של האשה נוצרה רק אחרי מרידתו של הבעל ובעקבותיה, ולטענות הנוספות של האשה להצדיק את מרידתה, לא נמצא כל ביסוס, ונראה מכך שעיקר רצונה להתגרש ממנו הוא רק כתוצאה של מרידתו, ונמצא שהם מורדים זה על זה הרגילים. הרי כי דעתו של הגר”ש אלישיב זצ”ל והצטרפו אליו הגר”ב ז’ולטי זצ”ל והגר”מ אליהו זצ”ל, שאף שהאיש פתח את המרידה והאשה רק הלכה בעקבותיו ומורדת בו, שוב אבדה את תוספת הכתובה ודלא כדעתו של הגר”נ פרובר.

הן אמנם סברתו של הרב פרובר חזקה ואיתנה, כי לא מסתבר שהבעל ימרוד באשה ויביא אותה למצב שכבר אינה חפצה בו, ואחר כך יטען כי על דעת כן לא התחייב לה, אלא שלכאורה לפחות מספק כיצד נוציא ממון כנגד דעתו ושיטתו של הגר”ש אלישיב. אך כאמור מנגד תמוהים הדברים מאד.

על כן נראה לומר כי באמת אין הכרח מדברי הגר”ש שחולק הוא על דרכו של הגר”נ פרובר, וזאת משום שעל אף שבמקרה בו דיבר הגר”ש טענותיה של האשה לא הוכחו, ונראה יותר שאכן כל המרידה נוצרה כתוצאה ממרידתו של הבעל, ואחריה, מכל מקום כיוון שהאשה לא טענה כך, כי אינה חפצה בו עקב מרידתו, אלא טענה כי אינה רוצה בשלום בית מטעמים אחרים, על כן גם אם טענותיה

לא הוכחו, עדיין אין בית הדין יכול מכח השערות לטעון טענות אשר לא נטענו, לתלות את מרידתה במרידת הבעל, ומכח זה לחייבו בתוספת כתובה.

זאת ועוד כי על אף שטענותיה של האשה כי בעלה איים לרצוח אותה, לא הוכחו כלל, וקשה להאמין בכך כאשר לפני עזיבת הבעל לא בקשה גירושין אלא שלום, מכל מקום יתכן שהצדדים רבו ביניהם והיו חיכוכים וכדומה, ובשלב מסויים החליטה האשה כאשר אולי התעוררו אצלה סיכסוכי עבר, שהיא כבר אינה רוצה בו. ולכן אין הכרח כי הטעם למרידתה הוא רק מחמת מרידתו, אלא מטעמים אחרים שעל פניו אין בהם כדי להצדיק מרידה. בכהאי גוונא כאשר הם מורדים זה בזה אין לה תוספת כתובה לדעת הגר"ש אלישיב, וכפי שבארנו שמרידתה אינה תוצאה של מרידתו. אולם, כאשר מרידתה של אשה היא רק בעקבות מרידתו, ומאיסותה בו היא תוצאה של אכזבה ממרידתו של האיש ומכך שהוא אינו רוצה בה, כאן יסבור גם הגר"ש שזכאית האשה לתוספת כתובה.

ומה שסתם הגר"ש בסוף פסק הדין כי כיוון ששניהם מורדים זה בזה אין לה תוספת, ולא חילק בסדר המקרים מי מרד אחרי מי, הנה כאשר נדייק את לשונו יתכן שדקדק בלשונו וכתב "והואיל והמקרה אשר בפנינו, הוא, שלכל אחד יש דין מורד כלפי השני", ולא "הואיל וכל אחד מהם מורד על השני". הרי שלא כתב הגר"ש כי בכל מקרה שבפועל שניהם מורדים אין הבעל חייב בתוספת, אלא שבמקרה שלשניהם יש דין מורד, אין הבעל חייב בתוספת.

וזה נכון במקרה שם בו האשה מרדה לטענתה מסיבות צדדיות ולכן יש לה דין מורדת, ובכהאי גוונא אין לה תוספת למרות שהאשה מרדה לאחר שבעלה מרד בה, אבל במקרה שמרידתה של האשה נובעת כל כולה כתוצאה ממרידתו של בעלה, יתכן כי אין לה דין מורדת כלל, ועל מקרה כזה לא דיבר הגר"ש כלל.

העולה מכל זה הוא כי אין ראיה מדברי הגר"ש, נגד סברתו של הגר"נ פרובר, ולכן נראה כאמור כי באמת אם האיש מורד באשתו והיא דווקא הייתה חפצה בו, אלא שלאחר זמן כאשר האיש אינו חפץ בה כלל, או אז החליטה האשה - מחמת כבודה או מכל סיבה אחרת - שאם הוא אינו רוצה בה, אז גם היא אינה רוצה בו ומואסת בו, ואף אם יחפוץ בה שוב לא רוצה בו. בכהאי גוונא באמת האשה זכאית בתוספת הכתובה. אולם במקרה והאיש מורד ומנגד גם האשה מורדת אחריו, אך לא משום שהוא מרד בה אלא מטעמיה היא. או אז לא תהיה זכאית בתוספת כתובה משום שעל דעת כן לא כתב לה, כאשר היא לא תרצה בו מטעמים וטענות שאינם נכונים לטעמו. ואף שהוא גם מורד בה ואינו רוצה בה, מכל מקום לא על דעת טענות צדדיות למרידתה, נתן וכתב לה את תוספת הכתובה.

מקור והגדרה מדברי הרמב"ם

נראה כי את עיקר היסוד מתי מפסידה האשה את התוספת ומתי לא, יש ללמוד כאמור לעיל מדברי הרמב"ם (הלכות אישות פרק כד הלכה ב-ג), שם פירש את הטעם שאשה שנמצאת אילונית, או שנמצאת אסורה מחייבי לאוין או שנייה לעריות, יש לה תוספת אף על פי שאין לה עיקר כתובה, בזה"ל:

"... ולמה אין להן עיקר ויש להן תוספת, העיקר שהוא תקנת חכמים כדי שלא תהיה קלה בעינינו להוציאה, הואיל ולא הכיר בה אין לה עיקר, אבל התוספת שהוא חייב עצמו בה, כל

זמן שתוצה ותעמוד לפניו הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנת לו הנאתה והרי היא עומדת..."

ופירש הכסף משנה שם :

"... ומה שכתב כל זמן שתוצה ותעמוד לפניו, הינו לומר דדוקא אם הוא מוציאה יש לה תוספת, אבל אם היא רוצה לצאת אין לה תוספת, דאדעתא למיפק לא אקני ליה".

ויש ללמוד מדברי הרמב"ם והכס"מ שציקר ההגדרה והכלל לענין חיוב תוספת הוא אחד, והוא המבחן שצריך לבדוק בכל מקרה, האם האשה מצדה "הקנת לו הנאתה והרי היא עומדת", שאז היא מצדה "עמדה בתנאי שלה", שאז למרות שהאישות מנועה מסיבה צדדית כמו בשניה לעריות, חייב הוא לה בתמורה את התוספת כפי שהתחייב לה, או שהמקרה הוא שהאשה מצידה "לא עמדה בתנאי שלה" ולא "הקנת לו הנאתה", שאז הדין הוא כי הבעל לא כתב לה על דעת כן, ואינו מחוייב לעמוד בהתחייבותו.

ולכן גם במקרה בו הבעל מורד באשתו, עדיין יש לבדוק ולבחון את אותה נקודה, האם האשה מצדה "הקנת לו הנאתה והרי היא עומדת", שאז היא מצדה "עמדה בתנאי שלה", ורק הבעל במרידתו מנע והרס את הנישואין, או שגם האשה מצידה בלי קשר למרידתו אינה רוצה בו והיא מבקשת לצאת, שאז הרי היא מפסידה את התוספת כיון שמצדה "לא עמדה בתנאי שלה" ולא "הקנת לו הנאתה", ולא כתב לה על דעת כן, למרות שגם הוא מצידו מורד ואינו מעוניין באישות זו.

הדין כאשר הבעל חוזר בו ורוצה שלום בית

עד כאן נתבאר דינם של בני זוג אשר שניהם מורדים זה על זה, ושניהם מעוניינים בגירושין, ובזה חילקנו בין מקרה בו מרידתה של האשה היא אך ורק כתוצאה ממרידתו של הבעל, לבין מקרה בו גם היא מורדת מסיבותיה שלה.

יש לברר מה הדין כאשר מרידתה של האשה נבעה ונוצרה כתוצאה ממרידתו של הבעל, ואי חפצו בה, אבל כעת הבעל חוזר בו ומעוניין באמת ובתמים בשלום בית, אלא שכעת האשה כבר מאסה בו עקב המרידה, ואינה מעוניינת בהשבת שלום הבית לקדמותו, האם בכהאי גוונא תפסיד את התוספת.

נראה לחלק בדין זה למעשה, כי כאשר האיש מרד באשה ולא חפץ בה, ובעקבותיו גם היא אינה חפצה בו, ואף אם יחפוץ בה מחדש שוב אינה רוצה בו. והנה, חזר בו האיש ורוצה בשלום בית אמת, והאשה מנגד שוב לא חפצה בו. נראה, כי אם עדיין ניתן באמת לתקן את שלום הבית, וגם נדרש מהאשה על פי הנתונים שלא לפרק את הבית עדיין, בכהאי גוונא לא תקבל תוספת כתובה. מנגד, כאשר לא ניתן לדרוש יותר מהאשה לשוב לשלום בית אחרי הליך מורכב וממושך של מרידת האיש, וכי מרידתה בו ואכזבתה ממנו מתקבלת וצודקת, או אז לא יוכל פתאום (לפחות ביחס לטענות הממוניות) לבקש שלום בית גם אם בקשתו אמתית וכנה, ובכך להפסיד לה תוספת כתובה, כי לאחר שגרם לה ללכת בעקבותיו ולמרוד בו בגללו ומחמתו, ולאחר שפרק והרס כל חלק טוב לרסיסים ולא השאיר יכולת וסיכוי לשקם את הבית, או אז לא יוכל להפסידה את תוספת הכתובה משום שפתאום התעורר לבקש שלום בית, גם אם בקשתו כנה ואמתית.

הגדרת המקרה שלפנינו - מי הביא לגירושין

אולם נראה כי אם נעיין בפרטי המקרה שלפנינו, נמצא כי המקרה יוגדר הפוך לגמרי וכי האיש יחשב כרוצה שלום בית והאשה תחשב כאינה רוצה וכמורדת לעניין נשוא פסק הדין. נברר את הדברים.

במקרה דידן האיש טוען מתחילת ההליך על מרידה ביחסים במשך שנים רבות, וכי רק כ"טובה" הייתה מסכימה. בדיון הוא התבטא שיש לאשה בעיות ובשל כך אינה מקיימת יחסים. הוא אף בקש את גילוי מסמכי המטפלים.

מדבריו של האיש עולה כי במשך 13 שנה! וכבר מתחילת הנישואין ועד לעזיבת הבעל את הבית נמנעה האשה מיחסי אישות ומעבודות הבית. משבר עמוק ביניהם ותהום פעורה ורחבה אשר לא ניתנת לאיחוי ואין סיכוי לשלום בית, לדבריו. כל ניסיונותיו לשלום לטענתו העלו חרס. אין ספק שהבעל שוב אינו חפץ באשתו בעת התביעה וכפי שהאשה לא הייתה חפצה באיש. הצדדים אפוא מורדים זה על זה.

יש לברר אפוא מי היוזם לגירושין אלו, מי גרם להם הלכה למעשה, האם ניתן היה למנוע אותם ברגע האחרון, ומי מבני הזוג הוא זה אשר מנע בסופו של יום את האפשרות להשיב את שלום הבית.

מהבקשות ושאר המסמכים שהוגשו לבית הדין נראה, כי אמנם האיש יזם את תחילת ההליך כפי הודאתו וכמצוטט לעיל, אולם נראה כי לאחר שהחליטו הצדדים ביחד לפנות לייעוץ לצורך השבת שלום הבית, ולאחר שהייעוץ שיפר את היחסים כהודאת האשה בעצמה, באיזה שהוא שלב הוצע על ידי המטפלת לצורך הצלחת שלום הבית, כי הצדדים ייפרדו להפרדת כוחות כדי לבדוק עם עצמם את המשך דרכם, האם יש מקום להשבת שלום הבית, ובכדי שיתגעגעו אחד לשני וישקלו מחדש ברגיעה את השבת השלום למענם ולמען הבנות. האשה, כאמור כותבת ככלל, שהטיפול אצל מטפלת זו הצליח לשפר את היחסים.

על אף הצעתה של המטפלת, נראה כי האשה ויתרה מהר על הרעיון, והחלה מיידית להאיץ לרוץ ולזרז את הליך הגירושין, דרשה במפגיע מהאיש לעזוב את הבית בכל דרך, ואף הציעה לו לישון אצל אמה או אצל חבר. ניסתה לזרז את אמו של האיש לארגן את הבית שלהם כמה שיותר מהר לצורך עזיבתו, ופתחה במקביל לתביעת הגירושין שלו תביעה בבית המשפט לעניין חלוקת הרכוש. יצוין שהבעל לא היה חייב לצאת מהבית שהוא בבעלותם השווה של שני הצדדים, והוא בכל זאת הסכים לכך, לא לפני שהתחנן על נפשו לאשה להאט את הקצב ולא לזרזו לעזוב.

אם נגדיר את המקרה נראה, כי המורד הראשון היה האיש. בקשתו לפרק את המשפחה באה בדיוק בעת הריונה של האשה. מנגד נטען על ידו, כי סבל כל ימי נישואיו ממרידה מיחסי אישות ומתפקוד לקוי של האשה. אך בהמשך, כאשר עלה נושא שלום בית לבדיקה, או אז אצה לאשה הדרך לגירושין. בעקבותיה, חדל גם האיש מניסיון בדיקת השלום וזרז על ידה להליך הגירושין על פי מהלכיה של האשה. האשה כנראה החליטה זאת בעקבות אכזבתה מהבעל, וכי היא אינה רוצה לחיות עם מי שלא אוהב אותה. יובהר כי טענותיה על אי נאמנותו לא הוכחו. טענותיו כנגדה גם הם עדיין לא הוכחו, אלא שמצידו היה מוכן לגילוי מסמכים ותיקים רפואיים כדי להוכיח טענותיו. האשה כותבת בטענותיה שהאיש החליט לעזוב את הבית ולהשאיר בגפה, עניין שמוכחש מכל הנזכר, וברור שהיא זו שדרשה את עזיבתו. יצוין, שלא עלו או הוכחו עילות של חיוב גירושין כנגד האיש. כל אשר נראה במסמכים

המצורפים לתיק, כי האשה נפגעה לטענתה מאי האכפתיות של האיש ומרצונו לפרק את הבית כלשונה. לעניות דעתי, כי לאחר הניסיון המשותף לשלום בית בסיוע היועצת הוראותיה והמלצותיה, נחשב הדבר שהאיש חפץ היה באמת בבדיקת שלום הבית, ואילו האשה מצידה החלה הליך זריז מהיר ולחוצץ לסיום הנישואין, ענין שיכול להתפרש כהחלטת מרידה מצידה, כאשר האיש שב וחפץ לבדוק את נושא השלום, בסיוע יועצת שהאשה פנתה אליה יחד עמו לצורך שלום בית. יצוין שוב, כי הוכח שאם הבעל הבהירה לאשה לא פעם כי בנה לא רוצה בגירושין, והיא הבינה ממנו כי מדובר בפרידה לשם ניסיון שלום בית, וכי אף בזמן הפרידה יבוא הבעל לעזור לה עם הבנות כאשר תצטרך לצאת מהבית. הגשת תביעת רכוש לבית המשפט על ידי האישה במקביל להגשת תביעת הגירושין על ידי האישה, כמעט מגלה שתביעת הגירושין שלו כמוה כתביעת גירושין של האשה בו זמנית.

כאמור לעיל, אשה הגורמת והיוזמת והמורדת הראשונה והמפרקת את הנישואין והמשפחה, באופן עקרוני לא מגיעה לה תוספת הכתובה, אולם ככהאי גוונא שהוא רוצה עדיין בשלום בית, תקנו חכמים תקנה מיוחדת שלא תפסיד כלום מכתובתה ותוספתה כדי להציל את הבית ולהשיבה לשלום דרך קנסות הכתובה והתוספת, ההתראות וההכרזות. אולם ברגע שהאיש הלך בעקבותיה ובעקבות רצונה הברור והבלתי מתפשר - תוך כדי הליך של שלום בית - להתגרש, הרי מעתה אם גם הבעל הגיש תביעה ולא רוצה בה, אין סיבה לתקן לה שלא תפסיד כתובה כדי להשיבה לשלום בית, ושוב חוזר עיקר הדין שמאבדת תוספת הכתובה כאשר היא המורדת והיוזמת לפירוק הבית.

במקרה דנן, מכיוון שלא ברור שהבעל החליט סופית שהוא לא חוזר אליה, ויתכן מאד שאם לאחר הגשת התביעה הייתה האשה חוזרת בה מכוונתה, ומסכימה להמשיך את ההליך אצל היועצת, גם הבעל היה שב לכך. נמצא כי במקרה דנן האיש נחשב כמי שרוצה שלום בית, והאשה היא הנחשבת "מורדת". אמנם משתבע האיש גם את הגירושין והתגרשו בסופו של דבר בהסכמה, לא איבדה האשה את עיקר כתובתה, במיוחד משום שלאחר שזירזה האשה את הגירושין בכל דרך ונטשה את דרך השלום וניסיון שיקום שלום הבית, הפנים זאת האיש והתמזג עמה והגיש תביעת גירושין וחזר במידת מה לעיקר בקשתו ורצונו המקורי. הוא לא המתין בשב ואל תעשה למהלכיה מצידה אלא יזם תביעה של גירושין. לכן נראה שעיקר כתובה יש לחייבו.

אולם תוספת כתובה שהיא התחייבות מרצונו החופשי של הבעל, ביחס אליה יש לבדוק את אומדן הדעת בהתחייבות המקורית, ובמקרה נשוא פסק הדין נראה לעניות דעתי שעל דעת כן, שהוא יחפוץ בשלום הבית - על ידי ייעוץ שהאשה יזמה לשם שיפור היחסים, והבעל הסכים לכך לכלו לבו לנסות לחזור לשלום בית, ואף הסכים ליישם לשם כך את הצעת היועצת לפירוד לצורך ניסיון, לבדיקה וליצירת רצון ושיבה לבית, תוך רצון להמשיך לבוא לבית ולסייע לאשה בטיפול בבנות כאשר תצטרך לצאת את הבית - והאשה היא זו שתסרב, ככהאי גוונא לא התכוון להתחייב בתוספת כתובה.

דברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל בענין בעל שחזר בו מבקשת הגירושין

חברי הגאון רבי בצלאל ווגל שליט"א הראני מקור נפלא לדברינו, מדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל בפד"ר (ח"ג עמ' 322 ואילך) עם הגאון רבי יעקב הדס זצ"ל והגאון רבי בצלאל זולטי זצ"ל (הובא גם בקובץ תשובות ח"ב סי')

צ, שם נכתב :

"בפסק הדין נאמר בין השאר: הרי כבר כמעט שנה שלימה שהבעל מבקש וחוזר ומבקש שליחת אשתו על התנהגותו, ואף הגיש תביעה לשלום בית עוד לפני כשנה, ומבטיח בכל מיני הבטחות שיתנהג בכבוד הראוי של בעל כלפי אשתו, ומצהיר שמוכן לכל תנאי שיטילו עליו, והאשה לא נוטה אולם קשבת לתחנוניו לשלום בית... וברצונו לבנות ביתו מחדש בשלום ושלום..."

מתלונותיו של ב"כ המערערת הם: מכיון ששני הצדדים הסכימו באופן הדדי שהם נפרדים זה מזה, הרי האשה רשאית לסרב מבלי שתיהפך למורדת. הפירוד היה מרצונו...

אחרי עיון בדבר אין אנו מוצאים יסוד לשנות פסק דין המעורער, **באשר לטענתו, הואיל והצדדים הסכימו פעם להתגרש, והפירוד היה מרצונו של הבעל ולא חל עליה דין מורדת בעזיבתו אותו, באותו פרק זמן, שוב אינו חוזר וניעור עליה דין מורדת, גם אם הבעל חוזר מדעתו לגירושין ומושיט יד לשלום - אין לזה שום שורש בהלכה ועי' אה"ע סי' עז סעי' ב:**

"ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו... שולחין לה מבית דין ואומרים לה הוי יודעת שאם את עומדת במרדך... ואחר כך מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות... אם עמדה במרדה ולא חזרה נמלכין בה (ובח"מ סק"ט: ומשמע שאם חזרה בה לא הפסידה כלום), ואין לה מזונות כל י"ב חדש".

וברמ"א שם: ולאחר י"ב חדש אין לבעל עליה כלום וכן היא עליו, מאחר שאבדה הכתובה אין לה כל תנאי כתובה... ולאחר י"ב חדש לא מהני חזרתה אלא אבדה כתובתה".

... ועי' גם בספר יש מאין אה"ע סי' כה שכתב: ונהי דמור"ם בהג"ה כתב דלאחר י"ב חודש לא מהני חזרתה, יש לומר דהיינו לענין שנמחל שעבוד כתובה וצריך לחדש לה כתובה כשירצה לקיימה, אבל מהני חזרתה שאם יעכב מלשוב איהו ניהו המורד...

אמנם בתשו' הרשב"א סי' תתסא מבואר דמורדת לאחר שנים עשר חדש אם חזרה בה פטור הבעל ממזונותיה, ז"ל:

"וששאלתם כי משהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא דלית לה מזוני מבעל והבעל יכול לעגנה מלתת גט אם תחזור בה אם חייב במזונותיה או לא דבר פשוט הוא היכא דמרדה כל כך שאבדה כתובתה, אפילו אם חזרה בה תו לא יהיב לה כתובתה ולא תנאי כתובתה... אלא אם כן יתרצה הבעל".

אכן זה דוקא לאחר שהכריזו עליה כמורדת ועמדה במרדה עד שאבדה כתובתה אז אינה יכולה לחזור בה, אבל לפני כן מהני חזרתה.

והוא הדין במקרה שהצדדים הסכימו להיפרד, אף כי בזמן שעומדים שניהם על דעתם לא חל לא על האשה דין מורדת ולא על הבעל דין מורד, מכל מקום אחרי שאחד מן הצדדים שב ממחשבת הפירוד ומבקש להשלים, הרי הצד השני העומד על דעתו ומסרב להשלים, דין מורד עליו".

מצינו אפוא מקור ברור לדברינו, כי במקרה דנן שהאיש חזר בו ממחשבת הגירושין, וחפץ באמת לבדוק את שלום הבית תוך ייעוץ מקצועי סדיר ותדיר, ומנגד האשה החליטה על הגירושין, הרי כי היא הפסידה את תוספתה.

מסקנת ההלכה בנידון דנא

מכל האמור לעיל נמצא אפוא כי במקרה בו הבעל מחוייב לגרש, פשוט שהאשה מפסידה את התוספת

גם אם בפועל הבעל נעתר לדרישתה, והסכים לתת גט בלי לעכב את ההליכים וללא כפיית בית הדין, זאת מלבד בטענת גבורת אנשים, ששם אם הסכים לגרש הדבר מתפרש כהודאה לטענותיה ולכן יש לה תוספת, כפי שנקט הלבוש, אבל בכל שאר המקרים בהם הבעל חייב לתת גט, ודאי שגם אם נתן אותו מעצמו בעקבות דרישתה הבלתי מתפשרת, מפסידה היא את תוספת הכתובה.

ולא עוד, אלא שלעניות דעתי הפשט בדברי הטור בסימן קיח כפי שכתבנו, כי כל שיוזמת הגירושין באה מהאשה, אף אם לא היה כאן חיוב לגט, מכל מקום כיון שהגירושין "באו ממנה" מפסידה היא את תוספת הכתובה. כך משמע להדיא בדברי החזו"א וכך סבר הגר"ש אלישיב זצ"ל. ולכן במקרה שאין כל סיכוי מצד האשה לשלום וכפי שבארנו, אין מקום לתוספת הכתובה. לדברינו האומדנא בכהאי גוונא היא שלא התכוון להתחייב בתוספת.

בנוסף נתבאר שגם אם הבעל הוא שפתח וביקש את הליך הגירושין, מכל מקום מכיון שאחר כך חזר בו והסכים באמת לשוב לנסות ולהשקיע בחזרה לשלום הבית, בסיוע ובטיפול היועצת אשר בחרה האשה, והאשה היא שהחליטה מיד לסיים את הענין ולהביא לידי גירושין, כאמור לעיל, ודאי שבמקרה כזה האשה היא שנחשבת כיוזמת הגירושין, ולא הבעל אשר נגרר אחריה.

ועל כן לסיכום במקרה שלפנינו נראה ברור כי האשה הפסידה את תוספת כתובתה.

המסקנות ההלכתיות העולות מפסק הדין

הפסד תוספת כתובה במורדת ובגירושין בהסכמה

א. נחלקו ר"ח ור"ת בדין תוספת כתובה. לדעת ר"ת בכל מקום שכתוב שיש לה כתובה. בהכרח הכונה שיש לה גם תוספת, שהרי הכלל הוא ש"תנאי כתובה ככתובה". לעומתו דעת ר"ח היא שהכלל הזה נאמר רק לענין דינים מסוימים, ואילו במקומות בהם האשה יוצאת בעל כרחו של הבעל, אינו חייב בתוספת, כיון ש"אדעתא למיפק" לא התחייב לה בתוספת כתובה.

ב. בהגהות מרדכי הביא מחלוקת זו, והביא שדעת רוב הראשונים כר"ח.

ג. כשיטת ר"ח נפסק בטור לענין אשה התובעת גט משום שבעלה אינו ראוי להוליד, וכתב הטור כי גם באופנים בהם האשה נאמנת וכופים את הבעל לגרשה ואף לתת לה את כתובתה, מכל מקום אינו חייב בתוספת. כך גם נפסק שם בשו"ע.

ד. הרי כי להלכה קיימא לן שכאשר כופים את הבעל לגרש את אשתו, אינו מחוייב בתוספת הכתובה אשר כתב לה, וזאת משום שלמרות שדרישתה של האשה להתגרש במקרים אלו, היא מוצדקת, מכל מקום אדעתא דהכי שתכפנו לגרשה, לא כתב ולא הוסיף על כתובתה תוספת זו.

ה. עלינו לברר מה הדין לענין חיוב תוספת הכתובה כאשר לא כפו את הבעל לגרש, אלא גירש מרצונו בעקבות תביעת האשה, או אף במקרה בהם שניהם מעוניינים בגירושין והאם יש חילוק מי הראשון שיזם את הפירוד, והניע את התהליך.

- ו. משמעותם של דברי הטור כפשוטם. כי כאשר האשה היא אשר תבעה את הגירושין, והם יצאו ממנה כי היא היוזמת של הגירושין, הרי בכהאי גוונא על דעת שאשתו תצא ותתגרש ממנו ותקח את תוספתה, לא כתב לה ולא התחייב לה, ורק על דעת להיות עמו כתב לה את תוספתה. כך גם משמע מהמשך דברי הטור ומלשונו של הרמ"ה כי בכל מקרה בו הגירושין באו "מדעת האשה" אין לה תוספת ומתנות.
- ז. כך מוכח מדברי הב"ש שגם במקרה של עוברת על דת, אשר אין כופין את הבעל לגרשה (ואפילו בזינתה תחתיו אין כופין אותו לדעת רבים מן הפוסקים), גם אז הפסידה תוספת כתובה, ואת זה למד מדברי הטור הנ"ל. ומוכח שהבין בדברי הטור שבכל מקרה בו "היא גרמה את הגט" אין לה תוספת כתובה, ולא רק במקרים בהם כופים את הבעל לגרשה.
- ח. החזו"א כותב כי האשה אבדה את כתובתה ותוספתה כאשר טוענת מאיס עלי, ומדובר בין באמתלא מבוררת ובין באין אמתלא מבוררת, והרי אין כופין בכהאי גוונא את הבעל לתת גט, ואם כן מדובר שנתן גט מעצמו, ובכל זאת אבדה את כתובתה ותוספתה, כי נחשב שהיא מגרשת אותו.
- ט. מבואר בגמ' שהייתה הוה אמינא שכאשר האשה רוצה לצאת מהבעל, תצטרך לשלם לו כתובה, והסיבה שפטורה ולא תקנו בה חיוב כתובה היא כיון שהגירושין הם ברצונו, ואילו אצלה הם שלא ברצונה. מזה למד החזו"א כי פשוט שאשה היוצאת משום שטענה מאיס עלי, איבדה את הכתובה ואת התוספת.
- י. מדברי הגרי"ש אלישיב חזינן לכאורה שגירושין מרצון הבעל מיקרי גם כאשר ישנו מישהו אחר הרוחף את הגרושין, אולם ביד הבעל לשלוט על כך ולהציל את חיי הנישואין, ובכהאי גוונא לא נקרא שהאשה היא זו שהרסה את הנישואין ושהגרושין יצאו ממנה, למרות שהיא בתביעתה גרמה בפועל לגרושין.
- יא. אך באמת נראה שדברי הגרי"ש נאמרו רק כאשר הבעל מחוייב לגרש מחמת הפרעות לחיי הנישואין הנגרמות מחמתו ומדעתו, ובוזה כתב כי מכיון שהבעל יכול להמנע מדברים אלו והוא ממשיך בהם, נחשב כמגרש מדעתו וחייב גם בתוספת הכתובה, למרות שהאשה היא התובעת את הגירושין. אולם כאשר הבעל לא פשע והאשה היא שיזמה את בקשת הגירושין, בכהאי גוונא גם אם הבעל לא היה מחוייב לגרש, ואולי אכן יכל להציל את חיי הנישואין, סוף סוף יצאו הגירושין ממנה, ואדעתא דהכי לא התחייב לה בתוספת כתובה.
- יב. פסקו הרא"ש והטור כי אשה הטוענת שאין לבעלה גבורת אנשים, נאמנת לחייבו לגרשה, ואף על פי כן אינה מקבלת את כתובתה, אבל אם הסכים הבעל לגרשה מעצמו בלא כפיה, חייב גם בכתובתה.
- יג. בשו"ע נפסק כדברי הרא"ש, וכתב שם הבית שמואל שכשם שחייב הרא"ש איש זה בכתובה אם גירשה מעצמו בלא כפיה, כך גם חייב הוא בתוספת כתובה.
- יד. חברי הגר"פ מונדשיין שליט"א למד מפשטות דברי הב"ש, שכל אימת שלא הוכרח הבעל

לגרש, אף שיוזמת הגירושין באה מהאשה, נקרא שהבעל גירשה מדעתו, ובשל כך עליו לתת לה תוספת כתובה. וכגון אם האיש מכחיש את הטענות נגדו, אך מסכים להעתר לבקשתה ולגרשה, יש לה תוספת כתובה, אף על פי שיוזמת ובקשת הגירושין באה ממנה.

טו. דעתי בענין זה שונה, לעניות דעתי קשה בסברא לומר שאם הבעל ימאן לתת לה את גיטה ובית הדין יצטרך לכופו, אז לא תקבל את תוספתה, ואילו אם מחמת אופיו החיובי למען השקט השלווה והרוגע יסכים גם הוא לתת את גיטה, למנוע מסע של דיונים ארוכים בערכאה שיפוטית, ולמנוע צער ועגמת נפש מעצמו מאשתו ומילדיו ומכל הסובבים אותם, ישלם לה את תוספתה. ובעיקר כאשר גם אם לא היה נותן את הגט בהסכמה, לא היה חוזר שלום הבית בכל מקרה.

טז. אם אמנם הייתה נתינת הגט מעשה חפוז מצידו, ולו היה נמנע ממנו הייתה חוזרת השלווה ושלום הבית, יתכן והיה מקום לקבל את הטענה נגדו, מדוע הזדרז לתת את הגט. לא פעם תביעת גירושין של אשה, הינה זעקה עמוקה לעורר את בעלה לשוב לשלום. אולם במקרה ששלום הבית לעולם לא ישוב מצידה של האשה, לא ניתן לחייבו בתוספת כתובה.

יז. את דברי השו"ע והב"ש מהם נראה לכאורה כי למרות שהבעל היה מחוייב לגרש, אף על פי כן אם עשה כן מרצונו, חייב הוא בתוספת כתובה, ניתן לפרש בדרך אחרת.

יח. מדיוק דברי הב"ש נראה, כי דין זה הוא דין מיוחד רק בטענת גבורת אנשים. שהאשה נאמנת לטעון שאין לו גבורת אנשים עד כדי כך שכופין אותו לגט, אלא שלענין ממון לא האמינוה. וכאשר לאחר שתובעת אותו בטענת גבורת אנשים והוא מכחיש, בא הוא אפילו לפני שפסקו לו דין כפייה, ומגרש מעצמו ברצונו, נראה בסברא ובאומדנא לפרש את כוונתו, שהוא מודה לטענתה, ומכיון שממילא בעיקר הדין היא נאמנת, ורק לענין ממון לא האמינוה, או אז כאשר מגרשה מעצמו שוב נחשב כמודה שאין לו גבורת אנשים וחייב בתוספת, למרות שהיא בקשה את הגירושין.

יט. הלבוש כתב שם "ואם הוא מודה שלא יוכל לבוא עליה ומגרשה מעצמו בלי כפייה יתן לה כתובה". לדברינו אף אם אין הכוונה שהודה בפירוש כפשטות לשון הלבוש, מכל מקום הכוונה שאנו אומדים את דעתו במקרה המיוחד הזה שכוונתו להודות.

כ. דברי הרא"ש והשו"ע שאם האיש גירש מדעתו חייב הוא בכתובה ובתוספת, יוכלו להתפרש עוד באופן כזה שעל אף שיוזמת הגירושין באה מצד האשה, מכל מקום האיש אכן הלך וגירש "מדעתו", בלי לנסות ולבדוק אם אכן האשה מצדה דורשת גט באופן מוחלט, ואינה מוכנה לחזור לשלום בית, אבל במקרה שהאשה דרשה את הגט באופו מוחלט, והאיש בכדי למנוע התדיינות ומריבות יעתר ויסכים לגרשה מרצונו, נראה כי הדבר ברור שאינו חייב בתוספת כתובה.

כא. לדברי הגר"ד לבנון שליט"א בשורת הדין כוונת הרא"ש במה שכתב שהבעל נאות לגרשה וכן מה שכתב השו"ע ואם גירשה מרצונו, היינו שניאות לבקשתה ללא הגשת תביעה וחיוב גט, ואז

חייב הבעל בתוספת.

כב. נראה כי במקרים אחרים, כי אם באמת שני צדדים מחליטים בהחלטה משותפת הדדית כי הם אינם מתאימים וברצונם להתגרש בהסכמה, יש לבדוק לעומק את מה שארע ביניהם בתקופה טרם בואם לבית הדין כדי לדעת מי מרד ראשון, ומי בעקבותיו, והנפקא מינה היא אם האשה זכאית לתוספת כתובה. יתכן שבמקרה ולא הייתה מרידה כלל עד יום הגירושין, אלא שהחליטו הצדדים ביניהם להפרד, או אז נראה שהאשה זכאית לתוספת כתובה שכן לא מרדה כלל.

כג. יש לברר מה הדין כאשר שני הצדדים מרדו זה בזה, ושניהם מעוניינים בגירושין, האם גם בכהאי גוונא כיוון שהאשה רצתה בגירושין אבדה את התוספת, או שרק כאשר היא הסיבה היחידה לגירושיהם או אז מאבדת היא את התוספת, אבל במקרה בו שניהם רצו בכך, ישאר הבעל חייב בתוספת הכתובה.

כד. מדברי הטור משמע שעיקר חיוב התוספת תלוי בנכונותה של האשה להשאר עימו, ורק על דעת כן כתב לה תוספת לכתובתה, אבל אם היא מבקשת לצאת, הרי שעל דעת כן לא כתב לה, ואף אם גם הוא מורד בה ומבקש לצאת, מפסידה תוספת.

כה. כך יש ללמוד גם מדברי הרמב"ם והכס"מ בענין אשה שנמצאת אילונית, או שנמצאת אסורה מחייבי לאוין או שנייה לעריות, שיש לה תוספת אף על פי שאין לה עיקר כתובה, ומשמע שהכלל לענין חיוב תוספת הוא אחד, ובכל מקום יש לבדוק אם האישה רוצה בו או לאו, ובאם אינה רוצה בו והיא מבקשת לצאת, נמצא שהאשה מצדה "לא עמדה בתנאי שלה" ו"לא הקנת לו הנאתה", והרי זו מפסידה את התוספת, שלא כתב לה על דעת כן.

כו. ידועים דבריו של רבינו ירוחם אשר כתב בשם ה"ר אברהם בן אשמעל כי שני בני זוג המורדים ומתגרשים מתוך המרידה, האישה מפסידה תוספת כתובה, אבל זכאית לעיקר כתובה.

כז. ידוע פירוש דבריו של רבינו ירוחם וטעמו, וכפי שביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל משום שהפסד תוספת הכתובה אינו מצד הכפייה על הגירושין, אלא עצם המרידה של האישה והרצון בגירושין הוא לעצמו סיבה לכך שהבעל אינו חייב כתובה, משום שאדעתא דהכי לא התחייב. ומבואר מדברי רבינו ירוחם ועל פי ביאורו של הגרי"ש זצ"ל, שאם שני הצדדים מורדים ואינם מעוניינים זה בזה, הרי האישה מפסידה תוספת כתובה, מהטעם שאדעתא דהכי לא כתב לה.

כח. מסדר דבריו של רבינו ירוחם יתכן ללמוד שדינו נאמר במקרה בו האישה מורדת ומבקשת גירושין, ולאחר מכן מרד עליה גם הבעל, ועל כך כתב שבכהאי גוונא מפסידה האשה תוספת כתובה. ויש להסתפק מה הדין אם שניהם מורדים יחד זה בזה, או במקרה בו הבעל מרד קודם לה.

כט. הגאון רבי נחום פרובר שליט"א (אב"ד תל אביב) כתב כי דין זה נאמר דוקא במקום שלא הבעל גרם למצב שהאשה לא מעוניינת בו, אבל במקרה שהבעל הוא זה שהרחיק את האשה ולא רצה בה, והאשה רצתה את בעלה אלא מתוך הזמן הממושך שהבעל עזב את הבית ומרד בה ולא היה חפץ בה, הביא הוא את המצב שכיום גם האשה לא חפצה בו, בודאי שלא יכול לבוא ולטעון

“אדעתא למישקל ומיפק לא יהיב לה”, שהרי הוא זה שהביא את האשה לכך, ואם כן אדרכא אדעתא דהכי כתב לה תוספת כתובה, שהרי אם הוא זה שגרם לנתק ולגירושין.

ל. חברי הגר”ב ווגל שליט”א תמה כי בפסק דינו של הגרי”ש אלישיב זצ”ל נראה כי למרות שהבעל הוא מורד, אולם מכיון שגם היא החליטה שהיא אינה רוצה בו כבר, הרי שגם היא מורדת. וכתב הגרי”ש על פי רבינו ירוחם כי במורדים זה על זה האשה אינה זכאית לתוספת כתובה. למרות שהאיש הוא זה שמרד תחילה, וזה לכאורה כנגד פסק דינו של הגר”נ פרובר.

לא. הגר”נ פרובר שליט”א ענה על שאלה זו, כי גם במקרה שהאיש מרד תחילה ויזם את הפירוד, יש להבחין בין שני מקרים.

כאשר האיש מרד באשתו, ולאחר שהוא מרד, הלכה אשתו אחריו וגם היא אינה רוצה בו עוד, כאומרת: אם אתה לא רוצה בי גם אני לא רוצה בך, וגם אם כבר תרצה בי, אני לאחר מרידתך ומאיסותך בי אני רוצה בך יותר. במקרה שכזה הבעל הוא הגורם לפירוד. ובמקרה כזה לא תפסיד האשה את תוספת הכתובה, ולא שייך לומר שעל דעת כן לא כתב לה את תוספתה, שהרי הוא גרם את הפירוד.

לב. אולם אם הבעל יזם את הפירוד ונחשב כמורד, ומנגד האשה החליטה אחר מרידתו שגם היא אינה רוצה בו, אולם הסיבה שלה אינה משום מרידתו ועזיבתו, אלא מטעמים אחרים שהיא מעלה כנגדו, במקרה זה אם לא תוכיח את טענותיה, ונמצא שעל אף שהבעל עזב ומרד ראשון, מכל מקום החלטת האשה שגם היא לא רוצה אותו אינה משום מרידתו, יתכן שבכהאי גוונא על דעת כן לא כתב לה את התוספת.

לג. על פי זה תירץ כי המקרה נשוא פסק דינו של הגרי”ש אלישיב היה באיש אשר נחשב מורד, ולעומתו טענה האשה שרוצה להתגרש ממנו משום סיבות אחרות, כמו איומים ומכות שהיו קיימים לטענתה גם כאשר חיו יחדיו. טענות אלו לא הוכחו על ידי האשה, ונמצא אפוא שכשם שהאיש מרד בה, גם היא החליטה מטעמיה הלא מוכחים למרוד בו. בכהאי גוונא ניתן לומר שהאשה הפסידה תוספת כתובתה, כי בכהאי גוונא לא התחייב הבעל בתוספת הכתובה.

לד. אלא שיש להעיר כי בפסק הדין נראה שמרידתה של האשה נוצרה רק אחרי מרידתו של הבעל ובעקבותיה, ולטענות הנוספות של האשה להצדיק את מרידתה, לא נמצא כל ביסוס, ונראה מכך שעיקר רצונה להתגרש ממנו הוא רק כתוצאה של מרידתו, ונמצא שהם מורדים זה על זה הרגילים.

לה. אמנם סברתו של הרב פרובר חזקה ואיתנה, כי לא מסתבר שהבעל ימרוד באשה ויביא אותה למצב שכבר אינה חפצה בו, ואחר כך יטען כי על דעת כן לא התחייב לה.

לו. על כן נראה כי על אף שבמקרה בו דיבר הגרי”ש טענותיה של האשה לא הוכחו, ונראה יותר שאכן כל המרידה נוצרה כתוצאה ממרידתו של הבעל, ואחריה, מכל מקום כיוון שהאשה לא טענה כך, כי אינה חפצה בו עקב מרידתו, אלא טענה כי אינה רוצה בשלום בית מטעמים אחרים, על כן גם אם טענותיה לא הוכחו, עדיין אין בית הדין יכול מכח השערות לטעון טענות

אשר לא נטענו, לתלות את מרידתה במרידת הבעל, ומכח זה לחייבו בתוספת כתובה.

לז. אולם, כאשר מרידתה של אשה היא רק בעקבות מרידתו, ומאיסותה בו היא תוצאה של אכזבה ממרידתו של האיש ומכך שהוא אינו רוצה בה, כאן יסבור גם הגר"ש כי האשה זכאית לתוספת כתובה.

לח. כאמור לעיל, מדברי הרמב"ם והכס"מ יש ללמוד שעיקר ההגדרה לענין חיוב תוספת הוא אחד, והוא המבחן שצריך לבדוק בכל מקרה, האם האשה מצדה "הקנת לו הנאתה והרי היא עומדת", שאז היא מצדה "עמדה בתנאי שלה", ואז למרות שהאישות מנועה מסיבה צדדית כמו בשניה לעריות, חייב הוא לה בתמורה את התוספת כפי שהתחייב לה, או שהמקרה הוא שהאשה מצידה "לא עמדה בתנאי שלה" ולא "הקנת לו הנאתה", שאז הדין הוא כי הבעל לא כתב לה על דעת כן, ואינו מחוייב לעמוד בהתחייבותו.

לט. ולכן גם במקרה בו הבעל מורד באשתו, עדיין יש לבדוק ולבחון את אותה נקודה, האם האשה מצדה "הקנת לו הנאתה והרי היא עומדת", ומצדה "עמדה בתנאי שלה", ורק הבעל במרידתו מנע והרס את הנישואין, או שגם האשה מצידה בלי קשר למרידתו אינה רוצה בו והיא מבקשת לצאת, שאז היא מפסידה את התוספת, למרות שגם הוא מצידו מורד ואינו מעוניין באישות זו.

מ. יש לברר מה הדין כאשר מרידתה של האשה נוצרה כתוצאה ממרידתו של הבעל, ואי חפצו בה, אבל כעת הבעל חוזר בו ומעוניין באמת ובתמים בשלום בית, אלא שכעת האשה כבר מאסה בו עקב המרידה, ואינה מעוניינת בהשבת שלום הבית, האם בכהאי גוונא תפסיד את התוספת.

מא. נראה לחלק בדין זה למעשה, כי כאשר חזר בו האיש ורוצה בשלום בית אמתי, והאשה מנגד שוב לא חפצה בו. נראה, כי אם עדיין ניתן באמת לתקן את שלום הבית, וגם נדרש מהאשה על פי הנתונים שלא לפרק את הבית עדיין, בכהאי גוונא לא תקבל תוספת כתובה. מנגד, כאשר לא ניתן לדרוש יותר מהאשה לשוב לשלום בית אחרי הליך מורכב וממושך של מרידת האיש, ומרידתה בו ואכזבתה ממנו מתקבלת וצודקת, או אז לא יוכל פתאום (לפחות ביחס לטענות הממוניות) לבקש שלום בית גם אם בקשתו אמיתית וכנה, ובכך להפסיד לה תוספת כתובה. כי לאחר שפרק והרס את שלום הבית, ולא השאיר יכולת וסיכוי לשקם את הבית, לא יוכל להפסיד את תוספת הכתובה משום שפתאום התעורר לבקש שלום בית, גם אם בקשתו כנה ואמתית.

מב. הגר"ב ווגל שליט"א הראני מקור לדברינו, מדברי הגר"ש אלישיב זצ"ל בפד"ר עם הגאון רבי יעקב הדס זצ"ל והגאון רבי בצלאל זולטי זצ"ל, שם נכתב כי במקרה שהצדדים הסכימו להיפרד, אף כי בזמן שעומדים שניהם על דעתם לא חל לא על האשה דין מורדת ולא על הבעל דין מורד, מכל מקום אחרי שאחד מן הצדדים שב ממחשבת הפירוד ומבקש להשלים, הרי הצד השני העומד על דעתו ומסרב להשלים, דין מורד עליו.

מג. מכל האמור לעיל נמצא אפוא כי במקרה בו הבעל מחוייב לגרש, פשוט שהאשה מפסידה את התוספת גם אם בפועל הבעל נעתר לדרישתה, והסכים לתת גט בלי לעכב את ההליכים וללא כפיית בית הדין.

מד. מלבד בטענת גבורת אנשים, ששם אם הסכים לגרש הדבר מתפרש כהודאה לטענותיה ולכן יש לה תוספת, כפי שנקט הלבוש.

מה. כאמור לדעתנו הפשט בדברי הטור בסימן קיח כפי שכתבנו, כי כל שיוזמת הגירושין באה מהאשה, אף אם לא היה כאן חיוב לגט, מכל מקום כיון שהגירושין "באו ממנה" מפסידה היא את תוספת הכתובה. כך משמע להדיא בדברי החזו"א וכך סבר הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ולכן במקרה שאין כל סיכוי מצד האשה לשלום, אין מקום לתוספת הכתובה. האומדנא בכהאי גוונא היא שלא התכוון להתחייב בתוספת.

מו. מאידך נתבאר שגם אם הבעל הוא שפתח וביקש את הליך הגירושין, מכל מקום מכיון שאחר כך חזר בו והסכים באמת לשוב לנסות ולהשקיע בחזרה לשלום הבית, והאשה היא שהחליטה מיד לסיים את הענין ולהביא לידי גירושין, ודאי שבמקרה כזה האשה היא שנחשבת כיוזמת הגירושין, ולא הבעל אשר נגרר אחריה.

מז. על כן לסיכום במקרה שלפנינו נראה ברור כי האשה הפסידה את תוספת כתובתה.